

RIKSDAGENS PROTOKOLL



Nr 35

FÖRSTA KAMMAREN

1964

12—13 november

Debatter m. m.

Torsdagen den 12 november

| | Sid. |
|--|------|
| Skolungdomens praktiktjänstgöring | 3 |
| Om flyttning av LKAB:s huvudkontor | 5 |
| Om rätt för justitieråd och regeringsråd att åta sig skiljeman- naupdrag m. m. | 19 |
| Hemarbetande kvinnors ställning i pensionssystemet | 21 |
| Bedömningen av invaliditetsgraden inom den allmänna försäk- ringen | 27 |
| Stopplikt vid järnvägsövergång | 29 |

Fredagen den 13 november

Meddelande ang. enkla frågor:

| | |
|--|----|
| av herr Dahln om undervisning i patientpsykologi för läkare | 36 |
| av herr Isacson ang. expedieringen av ansökningar enligt stu- diehjälpsreglementet vid Tekniska gymnasiet i Göteborg .. | 36 |

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 12 november

| | |
|--|---|
| Utrikesutskottets utlåtande nr 7, ang. vissa av Europarådets råd- givande församling fattade beslut | 3 |
|--|---|

| | Sid. |
|--|---------------|
| Statsutskottets utlåtande nr 147, om utredning av frågor rörande skolungdomens praktiktjänstgöring | 3 |
| — nr 148, om flyttning av LKAB:s huvudkontor | 5 |
| — nr 149, om rätt för justitieråd och regeringsråd att åta sig skiljemannauppdrag m. m. | 19 |
| — nr 150, ang. prognoser för behovet av arbetskraft | 20 |
| — nr 151, om viss översyn av den offentliga statistiken | 20 |
| Andra lagutskottets utlåtande nr 56, ang. efterlevandeskyddet för make och barn | 20 |
| — nr 57, om giftorätt i pension samt de hemarbetande kvinnornas ställning i socialförsäkringssystemet | 21 |
| — nr 60, om ökat stöd åt handikappade | 27 |
| — nr 65, ang. bedömningen av invaliditetsgraden inom den allmänna försäkringen | 27 |
| — nr 66, ang. ändrad lydelse av 3 § sjukvårdslagen | 29 |
| Tredje lagutskottets utlåtande nr 37, om obligatorisk stötfångare på lastbil och släpfordon | 29 |
| — nr 38, ang. kostnaderna för bevarande av fast fornlämning .. | 29 |
| — nr 39, ang. dels stopplikt vid järnvägsövergång, dels varnings- och säkerhetsanordningar vid järnvägsövergång, m. m. | 29 |
| — nr 40, ang. lagstiftningen om jordförvärv m. m. | 32 |
| Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 44, om utredning rörande jordförstöring | 32 |

Torsdagen den 12 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet motionerna nr 844—847.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om yttrande över vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess femtonde ordinarie möte fattade beslut.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Ang. skolungdomens praktiktjänstgöring

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 147, i anledning av väckta motioner om utredning av frågor rörande skolungdomens praktiktjänstgöring.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 157) och den andra inom andra kammaren av herr *Jonsson m. fl.* (II: 203), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om uppdrag för skolöverstyrelsen att skyndsamt pröva praktikfrågan i hela dess omfattning, kvantitativt och kvalitativt, i samråd med näringslivets representanter.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lars Larsson* och *Tage Johansson* (I: 640) samt den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Norrköping *m. fl.* (II: 785), föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utred-

ning med sikte på att giva skolungdomen ökade möjligheter till praktikant-tjänstgöring.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

a) att motionerna I: 157 och II: 203 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

b) att motionerna I: 640 och II: 785 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *NYMAN* (fp):

Herr talman! I detta utlåtande från statsutskottet behandlas två motionspar som rör praktiktjänstgöring för studerande ungdom. I motionerna I: 640 och II: 785 har en utredning begärts med sikte på att ge skolungdomen ökade möjligheter till praktiktjänstgöring. I motionsparet I: 157 och II: 203, med bl. a. undertecknad som motionär, har föreslagits att skolöverstyrelsen skall pröva praktikfrågan i hela dess omfattning, såväl kvantitativt som kvalitativt, i samråd med näringslivets representanter. Våra motiveringar framgår av motionerna.

Utskottet har inhämtat utlåtanden från arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och Svensk yrkesvalsläraryrning. Skolöverstyrelsen har egentligen inte yttrat sig över våra motionspar utan endast sänt sitt utlåtande om arbetsmarknadsstyrelsens utredning rörande praktik- och feriarbetsförmedlingen.

Utskottet erkänner att efterfrågan på praktikplatser kommer att ställa skol- och arbetsmarknadsmyndigheterna samt vårt näringsliv inför stora problem och att hithörande frågor måste ägnas all uppmärksamhet av berörda parter. Det är i första hand näringslivets problem när det gäller praktikantfrågan som be-

Ang. skolungdomens praktiktjänstgöring handlats i motionerna, och vi anser att största hänsyn måste tas till näringslivet, så att inte hela arbetet med denna viktiga fråga misslyckas.

Utskottet hänvisar till arbetsmarknadsstyrelsens yttrande och anser att det i allt väsentligt har tillgodosett de i motionerna önskade utredningarna. Som motionär tycker jag inte, efter att ha tagit del av arbetsmarknadsstyrelsens yttrande, att den har behandlat praktikfrågan med de konsekvenser för näringslivet som motionärerna talar om. Utredningen har i första hand ägnat uppmärksamhet åt praktikfrågan och dess konsekvenser för förmedlingsverksamheten. I utredningen framhålles nämligen, att den haft till uppgift »att behandla frågor rörande den offentliga arbetsförmedlingens medverkan vid anskaffandet och förmedlingen av platser till studerande, som i anslutning till sin teoretiska utbildning behöver eller önskar förvärva praktik från en arbetsplats. Då det finns ett nära samband mellan sådan praktikförmedling och arbetsförmedlingens verksamhet för feriearbetssökande studerande, har utredningen även uppmärksammat de spörsmål som hör samman med sistnämnda verksamhet».

Studieförbundet Näringsliv och samhälle sysslar för närvarande i några arbetsgrupper med att studera praktikantfrågan och dess konsekvenser för näringslivet. I ett cirkulär framhålles sålunda: »De nya skolformerna förutsätter som bekant ett ganska omfattande engagemang från företagens sida. Emellertid har man inte i någon större utsträckning, varken från industriens eller samhällets sida, hittills diskuterat eller studerat de konsekvenser, som de nya skolformerna på så sätt medför. Man räknar med att under början av nästa år ha kommit så långt i arbetet att en rapport då kan publiceras.» Det gäller alltså en rapport inom studieförbundet.

Vi motionärer tycker därför att många frågor alljämt är oklara och behöver övervägas tillsammans med nä-

ringslivets folk. Inte minst för de gymnasiala studievägarna är det viktigt att praktikantfrågan löses på det sätt vi alla hoppas på. Motionärerna har velat peka på värdet av ytterligare kontakter med näringslivet i frågan, och en positiv skrivning från utskottets sida hade säkerligen främjat denna tanke.

Jag är emellertid mycket glad över att det i proposition 171 finns en passus där ecklesiastikministern på tal om miljöpraktiken i samband med reformeringen av de gymnasiala skolorna säger någonting som mycket väl överensstämmer med motionärernas synpunkter. Man läser nämligen på sid. 434: »Det bör ankomma på skolöverstyrelsen i samråd med i första hand arbetsmarknadsstyrelsen och företrädare för näringslivet att närmare överväga i vilken omfattning man redan från början kan förverkliga programmet och utfärda de anvisningar som befinner sig erforderliga.» Programmet gäller alltså miljöpraktiken.

Detta uttalande gör, herr talman, att jag som motionär nu kan förklara mig nöjd och uttrycka förhoppningen att skolöverstyrelsen tar ecklesiastikministerns förslag ad notam.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Alla som har erfarenheter på detta område vet, att det allra viktigaste är att skoldistriktet kan få god kontakt med näringslivet på orten. När det gäller dessa praktiktjänstgöringar är det stora besvärligheter förknippade med att ungdomarna skall behöva skicka långa vägar för sin praktiktjänstgöring. Därför har såvitt jag vet de allra flesta skoldistriktet tagit kontakt med näringslivet inom sitt eget område, och det är glädjande att se att näringslivets företrädare i flertalet fall visat ett mycket stort positivt intresse för den här saken.

Hittills har det gått anmärkningsvärt bra att skaffa praktikplatser. Det hindrar inte att såväl skolöverstyrelsen som

arbetsmarknadsstyrelsen bör inkopplas på dessa fall. Det åligger i högsta grad arbetsmarknadsstyrelsen att medverka till att skaffa fram praktikplatser, men arbetsmarknadsstyrelsen har redan på detta område kontakt med skolöverstyrelsen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Jag är av samma uppfattning som utskottets ärade talesman, att näringslivet har intresse för denna fråga och har velat göra och kommer att göra sitt bästa för att ta emot praktikanterna. Vi motionärer är emellertid mycket angelägna om att denna fråga klaras upp ordentligt redan från början, så att icke näringslivet en vacker dag säger att man där inte kan ta emot så många praktikanter utan menar att nu får skolmyndigheterna klara den saken på egen hand. Jag hoppas att vi inte skall komma i den situationen. Från vår sida är det alltså bara en önskan att problemet skall klaras av från början.

Det är alldeles riktigt som herr Näsström säger, att denna fråga väl får lösas lokalt i största möjliga utsträckning när det gäller samverkan mellan näringsliv, skola och arbetsförmedling. Jag hoppas att myndigheterna också i fortsättningen skall ha sin uppmärksamhet riktad på denna viktiga fråga.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! När herr Nyman anser att näringslivets yrkesorganisationer bör fatta beslut och ge rekommendationer till sina medlemmar, är jag fullt överens med honom. Men även om sådana rekommendationer går ut, är det ändå den lokala industrien som bestämmer om den skall ta emot praktikanter eller inte. Hitintills har det varit en glädjande utveckling i det avseendet.

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 148, i anledning av väckta motioner om flyttning av LKAB:s huvudkontor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per Petersson m. fl.* (I: 13) och den andra inom andra kammaren av fru *Boman m. fl.* (II: 15), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att LKAB:s huvudkontor skulle flyttas från Stockholm till ort inom Norrbottens län.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 13 och II: 15 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits, utom av annan,

1) av herrar *Axel Johannes Andersson, Virgin, Per Jacobsson, Åkerlund, Nilsson* i Göingegården och *Svensson* i Ljungskile samt fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 13 och II: 15, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om förläggning av LKAB:s huvudkontor under medverkan av företagets ledning och representanter för Norrbottens län;

2) av herr *Bengtson*, som dock ej antytt sin mening.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Till statsutskottets här förevarande utlåtande finns fogad en reservation av herr Axel Johannes Andersson m. fl., för vars bakgrund och innehåll jag skall be att få redogöra. Jag ser så mycket större skäl härtill

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

som nu så aktuella lokaliseringspolitiska synpunkter av i hög grad praktisk natur kan och bör läggas på det i statsutskottets utlåtande nr 148 behandlade spörsmålet om förläggningsorten för LKAB:s huvudkontor.

Låt mig börja med att erinra om att 1956 års riksdag behandlade denna fråga och därvid uttalade följande om huvudkontorets förläggning: »Skulle emellertid erfarenheten visa att en förflyttning av huvudkontoret till Norrbotten kan verkställas utan nackdelar för bolaget, bör frågan härom upptagas till förnyad prövning.»

Detta uttalande tillkom på tillskyndan av såväl socialdemokrater som centerpartister, t. ex. herrarna Ward, Thun och Rubbestad, och var ett kompromissförslag till den av folkpartiet och högern den gången framlagda reservationen om huvudkontorets förflyttning till Norrbotten. Vad som har gjort att riksdagens beslut om förnyad prövning vunnit aktualitet i år är det förhållandet att LKAB inköpt några bostadsfastigheter i centrala Stockholm i avsikt att riva dessa och uppföra en ny huvudkontorsbyggnad varigenom förläggningen till Stockholm kunde komma att bli betraktad som definitiv.

Företagsledningens åtgärd har dessutom utlöst farhågor för att densamma har avsett att åsidosätta riksdagens beslut om förnyad prövning av förläggningsorten, ty någon redovisning av erfarenheterna av hittillsvarande förläggning till Stockholm har inte erbjudits riksdagen. I praktiken skulle riksdagen härigenom undandragas möjligheten att ånyo pröva frågan, ty prövningen av gjorda erfarenheter av huvudkontorets nuvarande förläggning har företagsledningen i varje fall rest anspråk på att vilja förbehålla sig själv, och åtgärden att påbörja anskaffningen av ett nytt huvudkontor i Stockholm torde visa att ledningen har bedömt erfarenheterna på visst sätt eller i sämsta fall inte har gjort någon för riksdagen avsedd bedömning alls, om den inte

remissvägen tvungits härtill. Eventuella hänvisningar till att den nya kontorsbyggnaden i en framtid skulle kunna säljas övertygar inte heller om att företagsledningen inte skulle åberopa det nya kontoret — när det en gång har blivit färdigt — till stöd för att det har blivit än svårare att flytta huvudkontoret till Norrbotten.

Dels ingen till riksdagen ställd redovisning av gjorda erfarenheter och dels en ny huvudkontorsbyggnad utan öppen prövning av förläggningsorten! Jag har svårt att tro att riksdagen är beredd att med god smak svälja en sådan metod att bli utmanövrerad — vilket dagens beslut än kommer att bli.

Att riksdagen i dag har tillfälle att pröva denna fråga beror alltså på ett par motioner, som yrkar på en förflyttning av huvudkontoret till Norrbotten. Till ledning för riksdagens avgörande av dagens ärende föreligger därtill remissutlåtanden från LKAB samt Norrbottens representanter såsom Kiruna stad, Luleå stad, landstingets förvaltningsutskott och länsstyrelsen i Norrbottens län. Av remisserna framgår med all önskvärd tydlighet att företagsledningen inte önskar flytta huvudkontoret till Norrbotten, medan samtliga representanter för detta län om än med olika argument starkt önskar att få kontoret förlagt dit. Företagsledningen åberopar därvid till stöd för sin ståndpunkt effektivitetsskäl, medan psykologiska och lokaliseringspolitiska skäl åberopas av norrbotteninstanserna.

Det som vid prövning av remissyttrandena faller i ögonen är att norrbotteninstanserna erkänner effektivitetssynpunktens företräde och företagsledningens kompetens att bedöma densamma men ändå önskar vinna ökad klarhet under ifrågasättande av en utredning — så gör t. ex. Kiruna stad — medan företagsledningen bagatelliserar de lokaliseringspolitiska skälen och blundar för de psykologiska motiven. Av remissyttrandena kan man alltså knappast sägas få en helt klar bild och

en fullständig kartläggning av motiven.

Reservanterna har för sin del ansett att riksdagen bör pröva frågan om huvudkontorets förläggning inte endast från effektivitetssynpunkt — även om denna bör vara dominerande — utan även från vad som från en allmänare synpunkt är mest ändamålsenligt. Därvid bör såväl psykologiska och lokaliseringspolitiska synpunkter som effektivitetssynpunkten beaktas och en avvägning mellan dessa komma till stånd. I all synnerhet i dessa dagar när lokaliseringspolitiken tillmätes så stor betydelse i andra sammanhang ter det sig egendomligt att en lokaliseringsåtgärd av enkel och praktisk natur såsom denna skulle avvisas utan tillfredsställande utredning. När det dessutom gäller en landsända, som är utsatt för starka påkänningar på grund av befolkningsavflyttning, kan man inte bortse från de psykologiska motiven. Att ledningen för landsändans utan jämförelse största och rikaste företag har ett ansvar även från psykologisk synpunkt kan svårligen bestridas. Det är då företagsledningens sak att med särskild omsorg motivera sina åtgärder och göra dem förståeliga för de stora befolkningsgrupper som är beroende av företaget och intresserade av dess verksamhet. Även från den synpunkten skulle en utredning där såväl företagsledningen som representanter från Norrbotten deltog kunna hjälpa till att överbygga befintliga motsättningar.

Företagsledningen har från effektivitetssynpunkt otvivelaktigt anfört tungt vägande ehuru icke helt övertygande skäl. Den kan inte fritas från att ha givit detta skäl en viss överbetoning, som frammanar undran. Det finns ju tidigare exempel på andra storföretag, som med god verkan för effektiviteten har flyttat sina huvudkontor från huvudstaden till landsorten. Exempel härpå är i Norrland Cellulosabolaget och i södra Sverige Tändsticksbolaget.

Med hänvisning till de starka motsättningar som är för handen, de loka-

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

liseringspolitiska aspekter som i dessa dagar är högaktuella, de för Norrbottens befolkning psykologiskt synnerligen känsliga motiven och den bristfälliga och ensidiga utredningen av erfarenheterna av huvudkontorets nuvarande förläggningssort har det syntts reservanterna angeläget att söka finna en form för att överbygga motsättningarna och öka förståelsen för parternas olika ståndpunkter. Vi påyrkar därför att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om en skyndsamt utredning av frågan om förläggning av LKAB:s huvudkontor under medverkan av företagets ledning och representanter för Norrbottens län.

Med detta vill jag, herr talman, hemställa om bifall till reservationen.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Vid behandlingen av de här förevarande motionerna har utskottet, som redan har sagts, begärt yttrande från länsstyrelsen i Norrbottens län och från LKAB:s styrelse. Länsstyrelsen har i sin tur begärt yttrande av städerna Kiruna och Luleå och av landstingets förvaltningsutskott. Man skall väl vara ganska skicklig i att läsa innantill, om man skall kunna komma till det resultat som herr Åkerlund gjort när han funnit att remissyttrandena enhälligt slutit upp kring motionsyrkandet.

Luleå stad har hänvisat till det yttrande staden avgav i samma fråga 1956. Man säger att frågan är lika aktuell i dag som den var då, och man intar samma ställning som den gången, nämligen att LKAB:s huvudkontor borde förläggas till Norrbotten.

Kiruna stad har en annan uppfattning. I dess yttrande redogörs på ett mycket intressant sätt för hela verksamheten och hur man ser på den. Kiruna stad säger, att det vore naturligt att huvudkontoret vore förlagt till det område där verksamheten i huvudsak bedrivs, men sammanfattningsvis säger

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

man att huvudkontoret bör förläggas till den plats där det kan ge den bästa effektiviteten. Kiruna stad anser att företagsledningen har den bästa möjligheten att bedöma detta. Staden vill alltså att effektivitetsfrågan skall vara avgörande och har därför inte yrkat vare sig bifall till eller avslag på motionen. Jag har mig bekant att stadens myndigheter var eniga om detta beslut.

Norrbottnens läns landstings förvaltningsutskott har deklarerat samma synpunkter som Kiruna stad, men hänvisar i sitt yttrande i huvudsak till fördelningen av skatten mellan huvudkontorsorten och verksamhetsorten.

Länsstyrelsen slutligen har också samma uppfattning och säger att huvudkontoret bör vara förlagt där den bästa effektiviteten kan nås. Länsstyrelsen säger också att den i fråga om platsen inte kan göra någon bedömning utan att företagsledningen har de bästa förutsättningarna för en sådan bedömning.

LKAB:s styrelse har i sitt yttrande berört vad motionärerna anfört om lokaliseringssynpunkterna. Styrelsen redogör för antalet anställda, och lägger man detta till grund för förhoppningar om att på ett avsevärt sätt kunna motverka utflyttningen från Norrbotten, så är man ganska optimistisk. Styrelsen anför att sammanlagt 66 personer kan hänföras till stockholmskontoret utöver de 20 som bör räknas till försäljningsorganisationen, vilken ju under alla förhållanden skulle vara kvar i huvudstaden. Styrelsen säger också, att även om huvudkontoret flyttas från Stockholm till Norrbotten, så måste det finnas kvar ett kontaktkontor i Stockholm med uppskattningsvis ca 45 personer. Det skulle alltså allt som allt kunna bli fråga om en lokalisering av ett 20-tal personer, och det kan väl knappast vara att i någon högre grad motverka den befolkningsutflyttning som pågår.

Man kan ju påpeka, som herr Åkerlund gjorde, att frågan var uppe vid 1956 års riksdag, då den diskuterades

utförligt och man förde vissa resonemang om att en omprövning skulle ske, därest ändrade förhållanden inträdde. Dessa resonemang fördes dock i samband med statens övertagande av LKAB-aktierna, och man visste ju inte den gången så noga hur utvecklingen skulle bli. Det var därför ganska naturligt att man den gången var med på att ta upp frågan på nytt under vissa förutsättningar.

Nu har emellertid LKAB:s styrelse mycket klart redovisat att förutsättningarna ingalunda är ändrade, utan om man skall hålla effektiviteten på högsta nivå så är det lika angeläget som förut att huvudkontoret ligger kvar i Stockholm. Man kan ju i det sammanhanget fråga sig varför det aldrig var aktuellt med en förflyttning av huvudkontoret så länge LKAB handhades av Grängesbergsbolaget. Då var ju denna fråga, såvitt jag vet, inte aktuell vid något tillfälle.

Utskottsmajoriteten har sålunda funnit att några ändrade förhållanden, som talar för ett ändrat ståndpunktstagande från riksdagens sida, inte föreligger. Utskottet har därför även denna gång avvisat förslaget om en flyttning av LKAB:s huvudkontor och ansett att det bör vara företagets ledning som skall bedöma denna fråga. Företagsledningen bör ha samma möjlighet som alla andra företagsledningar att vidtaga de åtgärder som den anser vara lämpliga för företaget.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr PETERSSON, PER, (h):

Herr talman! Utskottets talesman herr Rikard Svensson berörde i sitt anförande också lokaliseringseffekten av detta förslag, och jag skall senare i mitt anförande återkomma till hur man ser på den frågan även på andra håll.

Herr Åkerlund har här klart och utförligt redogjort för hur man i högerpartiet ser på frågan om lokaliseringen

av LKAB:s huvudkontor, och därför kan jag som motionär fatta mig ganska kort.

Orsaken till att jag motionerat i denna fråga är att det före motionstidens utgång 1964 blev känt att LKAB planerade att bygga ett helt nytt huvudkontor i det centrala Stockholm och att jag ansåg — och anser — att frågan om huvudkontorets framtida läge före byggandet borde prövas av representanter för ägarna — i detta fall staten och därmed riksdagen.

Jag vill också för kammaren betyga att det varit mycket intressant att syssla med denna fråga. Ända sedan jag i oktober 1963 interPELLERADE i frågan har många personer i skiftande samhällsställning inte bara i Norrbotten och Norrland utan även i det övriga Sverige genom spontana brev, telefonsamtal och personliga samtal gett mig goda råd och nya skäl för att huvudkontoret för LKAB bör vara förlagt till Norrbotten.

Alltsedan förstatligandet av LKAB har de dominerande arbetsuppgifterna för bolaget varit att bemästra de problem som uppkommit vid övergång från dagbrytning till underjordsbrytning samt att rationalisera driften vid gruvorna och utskeppningshamnarna. Därtill kommer också lösandet av de problem som uppstår vid öppnade av nya malmfält i Norrbotten.

LKAB:s företagsledning har anfört att försäljningsarbetet och därmed sammanhängande spörsmål motiverar att huvudkontoret kvarblir i Stockholm. LKAB har i sitt utlåtande över de föreliggande motionerna bland annat anfört, att LKAB i sin huvudkontorsverksamhet i Stockholm sysselsätter 66 personer i eget huvudkontor och beräknar att 20 personer av försäljningsbolaget Malmexport beräknas arbeta för LKAB:s räkning. LKAB anger också självt att i Norrbotten arbetar 7 000 man, varav inemot 1 500 tjänstemän för LKAB. Dessa siffror tyder på att verksamheten till övervägande del är förlagd till Norrbotten och Narvik.

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

Länsstyrelsen i Norrbotten anför i sitt remissvar att det är ett naturligt och angeläget önskemål att LKAB:s huvudkontor förläggas till Norrbotten. Länsstyrelsen har också en del synpunkter just på lokaliseringseffekten. Den understryker den industriella betydelsen för lokaliseringen av industrier till en ort. Mot bakgrunden därav synes det länsstyrelsen uppenbart, »att en förläggning av ett huvudkontor av den storleksordning varom här är fråga skulle utgöra en väsentlig och önskvärd stimulans för den industriella utvecklingen på lokaliseringssorten och för länet i övrigt». Länsstyrelsen säger också att den högt utbildade tekniska, ekonomiska och administrativa expertis, som ingår i LKAB:s huvudförvaltning, enligt länsstyrelsens mening vid sidan av de ordinarie arbetsuppgifterna i hög grad skulle kunna berika den industriella miljön och främja näringslivets utveckling i länet. Härtill kommer enligt länsstyrelsen den rent psykologiska betydelsen av att ett företag av LKAB:s storlek flyttar sitt huvudkontor till länet.

Detta säger alltså länsstyrelsen i Norrbotten. Länsstyrelsen har också i ett senare remissyttrande till den Eckerbergska kommittén föreslagit att man närmare skall utreda frågan om huvudkontorets förflyttning till länet.

Det är ju naturligt att den företagsledning som finns i Stockholm och där planerar att bygga ett nytt kontor söker ge skäl för sitt ställningstagande. Både länsstyrelsen i Norrbottens län och LKAB:s ledning är parter i målet, men man kan ju också ta del av vad den Eckerbergska lokaliseringsutredningen sade om utflyttningen av LKAB:s huvudkontor. Det heter i betänkandet: »Lokaliseringsutredningen har vid sina överväganden funnit det uppenbart, att en utflyttning av LKAB:s huvudkontor förutsätter en omläggning av nuvarande former och rutiner för samarbetet med Grängesbergsbolaget och AB Malmexport. Det skulle vara

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

värdefullt för lokaliseringsfrågans bedömning att få möjligheterna till en sådan omläggning belysta. Nu föreliggande material gör det svårt för utredningen att avväga de verkliga fördelarna och nackdelarna vid en utflyttning av LKAB:s huvudkontor. I LKAB:s skrivelser synes man ha lagt mindre vikt vid huvudkontorets samarbete med lokalförvaltningarna i Norrbotten. Såvitt lokaliseringsutredningen kan bedöma torde dock huvudkontorets förläggning tillsammans med en stor produktionsenhet kunna innebära fördelar från ekonomiska och administrativa synpunkter. Kontakter och samarbete med de stora lokalförvaltningarna i Norrbotten borde kunna främjas, om LKAB:s huvudkontor förlades exempelvis till Kiruna.»

Det är en från ortsintressen helt utomstående part, som yttrat sig på det sättet i denna fråga. Nog förefaller det mig underligt att representanter för ägarna, i detta fall riksdagen, skall avvisa förslaget om en utredning av frågan under medverkan av LKAB:s ledning och representanter för Norrbottens län. Det är ju det som begäres i reservationen. Personligen är jag övertygad om att resultatet av en sådan utredning skulle bli att LKAB:s huvudkontor förlägges till Norrbotten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Det är en viktig fråga hur det skall bli med LKAB. Egentligen är det två skilda frågor. Den första gäller brytningen. Där kan man konstatera att LKAB har skött saken på ett fint sätt trots att bolaget måst övergå från dagbrytning till djupbrytning. Den andra frågan gäller försäljningen. Det viktigaste för bolaget är väl att kunna hävda sig på världsmarknaden. Jag tror att det ur den synpunkten är nödvändigt att LKAB har huvudkontoret på den plats i landet där affärerna görs och där handelsavtal träffas, så att man

kan tillvarata det även för hela landet stora intresset att få ut det mesta möjliga för malmen.

Sedan kommer jag till skattesynpunkterna. Den frågan var uppe i våras, och då kom bevillningsutskottet till den slutsatsen att det går att sänka huvudkontorsandelen. Jag tror att man på den vägen kan komma till rätta med skatteproblemet, så att man inte av skatteskal behöver flytta huvudkontoret. Det bör placeras så att det gör den största nyttan, och då kommer man, som bolagets ledning har gjort, fram till att Stockholm är den plats där bolaget bäst kan hävda sig.

Här har också framhållits att det är Kiruna som borde ha huvudkontoret, men alla vet att i Kiruna råder ingen brist på skattekraft. Det argumentet är inte hållbart. Just i Kiruna finns det största antalet anställda, och genom att flytta huvudkontoret dit skulle man alltså ytterligare förbättra skatteunderlaget i den kommun i landet som har det största skatteunderlaget per individ.

Sedan säger herr Petersson, att han har fått en mängd telefonsamtal och uppvaktningar beträffande flyttningen av huvudkontoret. Ja, han gjorde faktiskt en stor affär av denna sak i valrörelsen och hade egna affischer ute om att kontoret skulle flyttas till Norrbotten. Men resultatet blev ju inte någon framgång, trots att man hårt satsade på att Norrbottens befolkning skulle falla för det argumentet. Högern fick inte den framgång som man väntat. Jag tror nog att människorna där uppe, framför allt de som själva är syselsatta med brytningen, vet hur konjunkturkänslig malmen är och hur mycket det betyder att kunna hävda sig på marknaden. Om LKAB skall ha samma möjligheter som alla andra företag, bör bolaget självt få bestämma varifrån den delen av verksamheten bäst kan skötas. Det finns andra gruvföretag som är i precis samma läge. Men inte har det någon gång varit tal om att Boliden skulle flytta sitt huvudkontor till Skellefteå el-

ler någon annan plats i Norrland, och det kravet kommer nog inte heller att ställas.

Om man så ser enbart på den befintliga verksamheten där uppe, finner man att LKAB klarat inte bara övergången från dagbrytning till underjordsbrytning, utan bolaget har kunnat öppna nya gruvor och bedriver en intensiv verksamhet för att undersöka var man kan få nya gruvfyndigheter.

Allt talar också för att LKAB på ett tillfredsställande sätt har kunnat gynna samhällets utveckling och alltså motsvarat det förtroende som riksdagen gav LKAB 1956. Då skall riksdagen inte komma med några pekpinnar och säga: Ni har inte klarat uppgifterna och därför skall ni ta order från oss! Jag tror att LKAB:s ledning kan mäta sig med vilken annan ledning som helst. Riksdagen har annat att pyssla med än att ge anvisning till de olika företagen var de skall ha sina huvudkontor.

Sedan bevillningsutskottet i våras uttalat att skattefrågan går att ordna, är denna fråga inte längre det stora problem som man gjort gällande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANES, (fp):

Herr talman! Jag har tillsammans med ett par andra representanter för folkpartiet anslutit mig till reservationen, och det kan kanske kräva en liten förklaring.

Jag skulle ändå först vilja vända mig till herr Dahlberg och framhålla, att jag beundrar norrbottningarna — jag har själv varit norrbottning under fyra år — för deras utomordentliga tålmod och för att de finner sig i det allra mesta. När man hör herr Dahlbergs resonemang förstår man också att det är lätt att få dem att göra det, om man försöker tyda saker och ting som han gör. Han säger att vi inte skall förlägga LKAB:s huvudkontor till Kiruna där-

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor
för att man i Kiruna redan har det så bra, att vi inte skall hjälpa till att man får det ännu bättre ställt. Han påpekade att man i Kiruna har det högsta skatteunderlaget i hela landet, och därför ansåg han det orimligt att bättra på detta.

Men, herr Dahlberg, det är väl inte bara Kiruna som det här gäller. Norrbottens läns landsting har ju inte någon särskilt stor skattekraft att lita till. Om jag minns rätt är det Västernorrlands län och Norrbottens län som tävlar med varandra om att ha den högsta landstingsskatten här i Sverige.

Sedan säger herr Dahlberg, att man här skall böja sig inför det faktum att LKAB har skött övergången från dagbrytning till djupbrytning på ett så utomordentligt sätt, att det skulle betraktas som orimligt att nu komma med några pekpinnar och förorda en förflyttning av huvudkontoret. Men, herr Dahlberg, det är väl ändå inte de herrar som sitter på huvudkontoret nere i Stockholm, som har arbetat på och löst de problem, som har behövt lösas för att man skulle kunna få till stånd en god övergång från dagbrytning till djupbrytning, utan det är just de människor — ingenjörer och överingenjörer och vad de kallas — som vistats uppe i Kiruna hela tiden, som skött den saken.

Enligt min mening är utskottets utlåtande litet utmanande så till vida att utskottet utgår från att företagsledningen med uppmärksamhet följer frågan om huvudkontorets mest ändamålsenliga förläggning och vidtar de åtgärder i detta hänseende vartill utvecklingen kan föranleda. Om man samtidigt vet — som här redan har redovisats — att LKAB har köpt in fastigheter och ämnar såvitt jag förstår bebygga ett helt kvarter här i Stockholm, vore det väl orimligt att tro att företagsledningen skulle ha något som helst intresse av att följa den fortsatta utvecklingen med uppmärksamhet, då man redan för i varje fall mycket lång tid framåt har bundit sig vid Stockholm.

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

Utskottet anför vidare, att det bör understrykas att genom sammansättningen av LKAB:s styrelse garantier torde finnas för att norrlandsintressena blir behörigen beaktade inom företagsledningen. Det sitter väl en och annan norrbottning med i styrelsen i detta bolag — en av dem sitter just nu i denna kammare. Jag skulle tro att det ur hans och även ur andra norrbottniska styrelseledamöters synpunkter är bekvämare att ha styrelsen förlagd till Stockholm än till Kiruna, eftersom herrarna själva är i den situationen att de tillbringar en mycket stor del av sin tid i Stockholm. Det personliga intresset, som det här hänvisas till, bör man därför enligt min mening ta med stor nypa salt. Detta intresse kommer nog inte att på något sätt inverka på förläggningen.

Över huvud taget har jag anslutit mig till reservationen därför att jag tycker att det sätt, på vilket man behandlar Norrbotten, är upprörande. Det gäller inte bara frågan om huvudkontorets förläggning och frågan om skatterna från huvudkontorsavdelningen, utan här tillkommer som en tredje faktor det orimliga malmfraktvalet, som har medfört att hundratalsmiljoner kronor undandragits från beskattning i Norrbotten och därmed berövat inte bara malmkommunerna, utan även hela Norrbottens län stora inkomster som man mycket väl skulle ha behövt. Om Norrbottens läns landsting fått dessa inkomster hade detta kanske medfört att landstinget inte hade legat i toppen när det gäller landstingsskattens höjd.

Jag ber, herr talman, att på det allra livligaste få tillstyrka reservationen.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Utskottets talesman, herr Svensson, menar att jag ådagalägger en högt uppdriven förmåga att utläsa mina önskingar ur remissyttrandena. Jag tycker för min del, att herr Svensson ådagalägger en inte mindre skicklighet när det gäller att uttolka re-

missvaren enligt sin egen och LKAB:s uppfattning.

Jag vill erinra om att det i Kiruna stads yttrande talas om att »skulle emellertid en kommande utredning utvisa att en flyttning av huvudkontoret till ort inom Norrbottens län icke medför nackdelar för företaget, uppkommer frågan om valet av utflyttningsort». Härefter ligger väl ändå ett klart önskemål om att en utredning kommer till stånd. Luleå stad säger för sin del, att »staden ansluter sig till vad motionärerna anför och hemställer alltså, att länsstyrelsen ville uttala sitt bifall till motionen». Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott anför, att det måste »betraktas som ett naturligt och angeläget önskemål, att LKAB:s huvudförvaltning blir förlagd till Norrbotten», och länsstyrelsen i Norrbottens län yttrar följande: »Den högt utbildade tekniska, ekonomiska och administrativa expertis, som ingår i LKAB:s huvudförvaltning, skulle enligt länsstyrelsens mening vid sidan av de ordinarie arbetsuppgifterna i hög grad kunna berika den industriella miljön och främja näringslivets utveckling i länet. Härtill kommer den rent psykologiska betydelsen av att ett företag av LKAB:s storlek flyttar sitt huvudkontor till länet.»

Härav framgår att det föreligger mycket klart uttalade önskemål från norrbottenrepresentanternas sida.

Herr Dahlberg åberopar försäljningen såsom ett speciellt skäl för att ha huvudkontoret förlagt till Stockholm. Enligt min mening har företagsledningen i någon mån överbetonat detta skäl. Det är ju självklart att Stockholm ligger närmare världsutvecklingen på malmförsäljningsområdet än Norrbotten, men för säkerhets skull, herr talman, vill jag framhålla, att jag för min del inte uttalat mig för att huvudkontoret borde förläggas till Düsseldorf.

Herr Dahlberg åberopar vidare Bolidenbolaget såsom ett skäl för huvudkontorets bibehållande i Stockholm. Vad Bolidenbolaget beträffar bör man ha

klart för sig att detta företag företer väsentliga skiljaktigheter i förhållande till LKAB. Boliden har visserligen större delen av sin verksamhet förlagd till Västerbotten, men har en mycket stor malmfångst i Kopparbergs län. Företaget har också internationella kontakter av stor betydelse, nämligen ett delägarskap i en belgisk industri för smältning av bl. a. Bolidens smältmaterial. Slutligen har ju företaget även köpt en stor förädlingsindustri i Hälsingborg. Med hänsyn till dessa faktorer ligger Stockholm för detta företag relativt centralt beläget, men när det gäller LKAB kan inte några sådana skäl åberopas. Man kan ju inte heller komma ifrån att ett företag av en annan typ, t. ex. Stora Kopparbergs bergslag, har haft sitt huvudkontor förlagt till Falun under de senaste tusen åren, och veterligt har detta inte inverkat ofördelaktigt på företagets effektivitet.

Sist men inte minst har, som herr Andersson särskilt framhållit, riksdagen år 1956 uttalat, att denna fråga bör prövas med ledning av gjorda erfarenheter. Då är det väl rimligt att dessa erfarenheter också blir presenterade för riksdagen. Det är i och för sig riktigt att LKAB:s ledning har kommit in med ett yttrande till den Eckerbergska lokaliseringsutredningen, men detta får väl inte anses utgöra en direkt hänvändelse till riksdagen och ett krav på en sådan får ändå anses ligga i riksdagens uttalande 1956.

Jag vidhåller alltså, herr talman, min hemställan.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Det var herr Axel Johannes Anderssons yttrande om det sätt, varpå LKAB behandlar Norrbotten, som ånyo uppkallade mig. Jag tror inte att det finns någon anledning att klanka på bolaget från den utgångspunkten under de fem år vi har haft det nya LKAB i länet. Men det har varit växlande tider — jag minns mycket väl att när

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor
jag kom till Norrbotten 1936 var det bara korta skift i gruvan — tre till fyra skift per vecka — och att staten fick anslå pengar till gråbergsbrytning. Det är bara 18 år sedan, och nog var det andra tider då. Men det är inte bara LKAB, som varit skuld till sådana förhållanden, utan det har varit konjunkturen ute i världen och andra omständigheter.

En sak bör vi därför hålla LKAB räkning för och det är att bolaget mot sina anställda och även mot samhället fört en sådan politik som innebär att man gjort det bästa möjliga av varje situation.

När man nu också vill anklaga LKAB för malmfraktavtalet, tar anklagelserna alltför orimliga proportioner. Bolaget har tvärtom hävdats att detta fraktavtal är oskäligt och till och med hotat att bygga en egen järnväg för att komma till rätta med nackdelarna genom detta fraktavtal. Bolagsledningen kan därför inte beskyllas för att den inte i den delen har hävdats bolagets och Norrbottens intressen. Nu har avtalet reviderats, men kan riksdagen ytterligare sänka fraktavgifterna i avtalet, så har vi ingenting emot detta — det skulle ytterligare öka vinsterna. Men alla vet att SJ också behöver pengar, och riksdagen vill väl därför inte redan nu ytterligare rucka på avtalet på något sätt.

När det gäller skatteunderlaget i Norrbotten säger herr Andersson att vi har det dåligt ställt i landstinget. Men det beror inte på att vi har ett dåligt skatteunderlag, ty vi har näst efter Stockholms län det bästa skatteunderlaget av alla landsting, utan det beror på att vi har så höga kostnader. LKAB är den största skattebetalaren i länet. Och bolaget bidrar inte bara genom den skatt det självt betalar, utan har också kunnat ha många anställda genom att hålla en mycket hög sysselsättning, vilket ytterligare förbättrar skatteunderlaget.

Företaget har också givit anslag och

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

bidragit till undersökningar av nya fyndigheter; det är ju ytterst viktigt att man bevakar de möjligheter som där kan yppa sig. Det är inte många veckor sedan man öppnade malmfältet i Svappavaara och gjorde undersökningar i Kaunisvaara och på andra platser. Detta visar att bolaget har ett samhällsintresse som vida överstiger det intresse många andra företag visat.

Herr Akerlund sade här att försäljningen nog kommer att klara sig ändå. Vi vet emellertid att LKAB är med i AB Malmexport tillsammans med Grängsbergsbolaget och andra gruvföretag. Om man skall kunna uppehålla dessa kontakter i fortsättningen, måste man ha kontorsanställda här i Stockholm, ty man kan inte överlämna till enbart AB Malmexport att klara försäljningen. Om det där tas vissa kontakter och föres vissa förhandlingar, är det ändå LKAB som til syvende og sidst träffar avtalen. Det är nämligen inte fråga om försäljning av samma sorts malm i Grängsberg som i Kiruna och Gällivare, och därför är det nödvändigt att LKAB:s representanter träffar avtalen. Och det är ändå hit till Stockholm, som köpare av vår malm kommer, och det är här som avtalen träffas.

Jag anser att vi med gott samvete kan rösta för utskottets förslag i detta fall.

Herr PETERSSON, PER, (h):

Herr talman! Jag tycker att det är rätt intressant att höra att herr Dahlberg har den uppfattningen, att LKAB:s samhällsintresse skulle bli mindre, om man flyttade huvudkontoret till Norrbotten. Det finns väl inte något direkt samband mellan den frågan och frågan om huvudkontoret ligger i Stockholm eller i Norrbotten. Och finns det över huvud taget något samband, skulle det väl vara det att det är till fördel för samhällsintresset att verksamheten förläggs dit företaget har hela sin produktion.

Jag tycker vidare att det är intres-

sant att herr Dahlberg har en sådan våldsam tilltro till företagsledningen. Det är ju så att företagsledningen i detta fall är den enda instans, som är helt negativ till en förflyttning. Jag kan inte hjälpa att jag av många skäl anser att det är riktigt att ägarna av ett företag — i detta fall staten och därmed riksdagen — har att bedöma frågan i ett vidare sammanhang. Det är ju också så att många erfarna företagsekonomer tvivlar på att det är lämpligt att ha ett huvudkontor med ett 60-tal anställda som ligger mer än 100 mil bort från produktionsorten, där bolaget har 7 000 anställda och en årlig investering av mellan 100 och 200 miljoner kronor.

Om huvudkontoret sedan skall ligga i Luleå eller i Kiruna bör enligt min mening prövas just av representanter för länet och företagsledningen, men jag anser det förnuftigt och riktigt att man får en allsidig prövning av frågan om förflyttning av huvudkontoret till Norrbotten. Jag yrkar därför alltjämt bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Jag har aldrig påstått att det var bolaget, som skulle vara skuld till det oförmånliga fraktavtalet. Jag har bara konstaterat att det var tre saker som var oförmånliga i detta sammanhang då det gäller gruvbrytningen för Norrbottens län, och till en av de sakerna hänförde jag malmavtalet som har lett till att hundratals miljoner har gått vid sidan om och undandragits från beskattning i Norrbottens län.

Nu vidhåller tydligen herr Dahlberg sin uppfattning om var LKAB:s kontor skall ligga, och jag hoppas att kammarens ledamöter lägger märke till den skillnad som föreligger mellan debatten i går, då vi var inne på lokaliseringsfrågan, och dabatten i dag. I dag får vi det intrycket att norrbottningarna egentligen har det så fantastiskt bra att det inte finns någon anledning

att vara särskilt angelägen om att räcka ut en hjälpare hand. Herr Dahlberg nämnde först att kirunaborna hade det så bra att det var onödigt att man ytterligare ökade deras möjligheter. Nu kom han till att Norrbottens län hade ett bra skatteunderlag; det var inte något fel på det, utan felet var, sade han, att man hade så stora utgifter — det var därför man hade så hög landstings-skatt.

Bästa herr Dahlberg — om man har stora utgifter, är det inte då också rätt nödvändigt att man försöker öka sina inkomster så att man kan klara dessa utgifter utan alltför våldsamt uttag av skattebetalarna? Åtminstone förefaller det mig vara en mycket god väg att följa.

Herr Dahlberg håller också envist fast vid att exporten är en så viktig sida av LKAB:s verksamhet, att det därför är nödvändigt att huvudkontoret ligger i Stockholm. Ja, herr Dahlberg, ett par andra stora norrlandsindustrier — Cellulosakoncernen och Mo och Domsjö — som tidigare hade sina huvudkontor i Stockholm har flyttat dem till Sundsvall respektive Örnsköldsvik. De sysslar ju i rätt stor utsträckning med export, men jag har aldrig hört några klagomål ifrån deras sida att det på något sätt skulle ha försvårat deras försäljningsmöjligheter att de flyttat sina huvudkontor. Det har naturligtvis alltid små försäljningsavdelningar i Stockholm och har alltid möjligheter att förflytta folk som behöver förflyttas för att sammanträffa med köpare ifrån andra orter och andra länder. Om de anser att det är bekvämast att de träffas i Stockholm så bereder det varken från Kiruna, Örnsköldsvik eller Sundsvall, som numera har flygförbindelser, några som helst svårigheter att mycket snabbt nå de kontakter som de behöver.

Sedan vill jag liksom herr Petersson understryka, att det har inte alls med bolagets större eller mindre samhällsintresse att göra var det har sitt hu-

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor
vudkontor. Möjligen anser jag liksom herr Petersson att det bör utlösa mer aktivitet ifrån ett bolags sida om det har huvudkontoret på den ort där det utövar sin verksamhet. Om man har verkställande direktören och en hel del andra herrar bosatta där, så har åtminstone jag den erfarenheten att de engagerar sig mycket starkt i samhällsarbetet. Vi känner väl till hur det är på vår ort, där verkställande direktören i det stora exportföretaget i söndags var med vid invigningen av en stor idrottsanläggning, där bolaget medverkat på ett utomordentligt sätt. Han är också ordförande i sångarförbundet och intresserad av en hel massa andra saker. Han engagerar sig i hela samhällslivet, både på den kulturella och den materiella sidan, på ett helt annat sätt än om han är placerad i Stockholm.

Jag tror inte man gör någon förlust, i varje fall inte på den sidan som gäller samhällsintresse, om man skulle flytta LKAB:s huvudkontor från Stockholm upp till Kiruna. Jag tror tvärtom att det medför en ökad aktivitet i detta sammanhang.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman: Jag är nästan pinsamt medveten om att man på norrlandsbanken frågar sig varför en sörlänning skall lägga sig i detta. Debatten rör ett höggradigt internt norrlandsproblem.

Nu är det emellertid så, herr talman, att jag råkar ha ett förflutet i denna fråga. Därför ber jag att få säga ett par ord.

Jag är en av de motionärer som första gången tog upp frågan om LKAB:s flyttning till Norrbotten. Jag tillhör dem som när det gäller LKAB drivit tesen om att sänka skatteandelen för Stockholms stad till förmån för Norrbotten. Jag har haft tillfälle att sitta i den Eckerbergska lokaliseringsutredningen och har där diskuterat LKAB:s flyttning. Jag får säga att det för mig i grunden inte finns någon tvekan om att LKAB

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

bör ha sitt huvudkontor inom Norrbotten — platsen man väljer där är för mig likgiltig, den får vara ett internt norrbottensproblem.

Det har hänt åtskilligt sedan 1956, men tyvärr är det som hänt av den art att jag inte utan vidare och oreserverat kan ansluta mig till en flyttning just nu. I lokaliseringsutredningen var frågan uppe till en mycket livlig debatt. Där hävdade jag så gott sig göra lät principen att man borde flytta huvudkontoret. Emellertid presenterades där en utredning av LKAB:s verkställande direktör i ett inlägg, som saknade varken horn eller tänder, och där fick vi veta vad vår frid egentligen tillhörde. Sakinnehållet var ostridigt av den art att man inte utan vidare kunde stå upp och säga att det var fel. Jag kunde för min del inte prestera en motargumentering annat än med utgångspunkt ifrån den rent — låt mig kalla den så — ideella synpunkten. Man kunde inte bestrida bolagets starka tryckande på det faktum, att man ändå under alla förhållanden måste ha ett försäljningskontor i Stockholm. Man kan inte, sade verkställande direktören, dra upp de kunder till Norrbotten, som kommer långt utifrån den stora världen för att förhandla med dem. De reser helt enkelt inte dit, och bolaget får då inte göra några affärer. Det redovisades också andra skäl, och resultatet blev att utredningen stannade för att man inte skulle föreslå någon utflyttning av huvudkontoret från Stockholm till Norrbotten.

Jag måste säga, herr talman, att detta i grunden har smärtat mig, ty jag har alltid haft den principiella uppfattningen — och har den fortfarande — att huvudkontoret bör ligga där företaget har sin verksamhet. Jag för min del betraktar inte frågan som utagerad utan den kommer igen. Jag vill dock gärna understryka, att om man skall sitta här i Stockholm och vänta på att företaget själv skall flytta kontoret, så får man vänta förgäves. Det vill till att vi

kommer med ett nytt initiativ. Jag hoppas emellertid att det kan bli starkare underbyggt än det som nu har presterats.

Jag hälsar med glädje att högerpartiet har visat intresse på denna punkt. Jag tar det till intäkt för att vi kan räkna på högerns bistånd när de verkligt stora lokaliseringsfrågorna kommer upp.

För Norrbotten är den fråga det här gäller nästan ett livsintresse. Så snart man kan presentera ett plausibelt diskussionsunderlag i frågan, bör saken vara mogen för ett avgörande, men inte förrän då.

Herr PETERSSON, PER, (h):

Herr talman! Det här är endast fråga om en *utredning* om huvudkontorets förläggning.

Det kanske kan ha sitt intresse för herr Torsten Andersson att veta att centerpartiets styrelseledamot i LKAB herr Harald Larsson, i Norrbottens läns landsting offentligt har sagt att även han anser att LKAB:s huvudkontor bör ligga i Norrbotten.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Det skulle ha förvånat mig om herr Harald Larsson hade intagit en annan ståndpunkt, ty det är han och jag som tillsammans motionerat i alla år i den här frågan.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANES, (fp):

Herr talman! Jag är ledsen över att behöva konstatera att min namne herr Torsten Andersson helt plötsligt för mig framstod i en förändrad dager. Jag tyckte i går att han var den ståndaktige och aktive lokaliseringsmannen, som ständigt var på alerten för att försöka åstadkomma någonting, men då i det här fallet verkställande direktören i LKAB har presenterat ett aktstycke,

där han påpekar att det är omöjligt att begära att LKAB:s kunder skall åka upp till Kiruna för att göra affärer, finner herr Andersson detta vara ett så fruktansvärt argument att han måste falla till föga för det.

Låt mig påminna om att när vi stred för flygfälten i Norrland, i Kiruna, Örnsköldsvik, Sundsvall m. fl. platser, motiverades dessa flygfält med att det skulle bli så mycket lättare för de företag som hade sin verksamhet i Norrland att sända representanter till bl. a. Stockholm för att möta kunder — låt vara att många av exportföretagen inte alltid möter kunderna i Stockholm utan i London och Paris och på många andra håll och där gör upp sina affärer. Ett mycket starkt argument för att få flygfält var alltså nödvändigheten för företagsledningarna att hålla kontakten med sina kunder, och såvitt jag vet tar det ungefär en och en halv timme att flyga från Kiruna till Stockholm. Det lär väl därför inte vara så stora svårigheter att förflytta försäljarna till kunderna.

Jag hoppas att herr Andersson är mera ståndaktig när det gäller övriga lokaliseringsproblem än vad han tycks vara i detta speciella fall.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill säga till min synnerlige vän herr Axel Johannes Andersson, att jag inte är någon tennsoldat utan att jag faktiskt kan ta skäl även i en lokaliseringsdebatt.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Jag kan inte finna annat än att slutsatsen av Torsten Anderssons resonemang nyss från talarstolen i alla fall måste bli ett tillmötesgående av utredningskravet. Under sådana förhållanden hoppas jag att han vid sin röstning också uttalar sig till förmån för detta utredningskrav.

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag har med stort intresse hört den uppläggning som man här gjort av detta problem. Jag har fäst mig rätt mycket vid vad som sagts om skatteunderlaget i Norrbotten. Jag undrar emellertid om man inte i detta samband även en smula bör tänka på de stora skatterestantierna i Norrbotten. Avskrivningsprocenten i Norrbotten torde vara större än i något annat svenskt län.

Sedan vill jag understryka att jag inte kan dela utskottets uppfattning när det skriver: »Det måste anses i första hand ankomma på företagsledningen att bedöma denna fråga.» I det fallet instämmer jag helt med herr Torsten Andersson. Jag tillhörde i unga dagar ungdomslogen »Ljus i dalen» i Ljusdal. Vi brukade sjunga en liten visa som löd ungefär så här: »Hur länge skall vi vänta? Skall vi vänta tills krögaren vill?» Om vi vid lokalisering av företag eller ämbetsverk skall vänta tills företagscheferna eller personalen i verken vill, blir det sannerligen inte mycket lokaliserat. Herr Torsten Andersson betonade den saken, och såvitt jag förstår har han alldeles rätt i detta fall.

Nu är det emellertid inget vidare till yrkande som reservanterna här kommer med. Utskottet säger att frågan skall beaktas men att detta framför allt bör ankomma på företagsledningen. Reservanterna vill ha en utredning med beaktande av vad företagsledningen tycker, ja, med dess medverkan. Skillnaden är verkligen hårfin. Jag beundrar dem som har kunnat föra en så lång debatt om detta. För min del finner jag det — som berörts — angeläget att understryka att om vi gör det hela beroende av företagsledningarnas och verkschefernas meningar blir det inte mycket lokaliserat i detta land.

Jag är dock inte särskilt gripen av vad som står i reservationen, ty det är en kraftigt utspädd soppa. Jag är heller inte imponerad av den uppfattningen att man kommer närmare världsut-

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor

vecklingen om man bor i Stockholm än om man bor i Luleå. Stockholm är som vi vet just ingen världsmetropol. Med moderna kommunikationer och förbindelsemöjligheter är ur den synpunkten skillnaden mellan Stockholm och en norrbottensstad liten. President Kekkonen sade en gång till en medarbetare i Skånska Dagbladet som underlätit att behörigen kontakta Helsingfors: »Min käre vän! Det finns ju telefon!» Det finns ju telefon, flyg och andra moderna kommunikationsmöjligheter nu för tiden. Här menar man att det är en nödvändighet att ha huvudkontoret i Stockholm och inte i Luleå. Herr Axel Johannes Andersson har väldigt rätt när han antyder att om herr Mossberg i Cellulosakoncernen kan klara sig fastän han bor i Sundsvall, bör det vara möjligt för LKAB att ha sitt kontor förslagsvis i Luleå.

Helst skulle jag, herr talman, vilja yrka bifall till motionen. I den situation som här föreligger får jag dock nöja mig med att rösta för reservationen.

Herr BOMAN (fp):

Herr talman! När vi i avdelningen behandlade detta ärende hade vi att ta ställning till motionen. Dess kläm var att riksdagen nu måtte besluta att LKAB:s huvudkontor skall flyttas till Norrbotten. Från samtliga håll, frånsett herr Åkerlund, ansåg vi att det icke finns tillräckliga skäl för att riksdagen nu skall besluta om en utflyttning av LKAB:s huvudkontor till Norrbotten. De remissvar som här har citerats är heller inte entydiga. Vi kom därför fram till den ståndpunkten att det inte finns tillräckligt underlag för riksdagen att i dag fatta ett beslut enligt motionärernas önskan.

Reservationen innehåller också, såsom herr Ferdinand Nilsson mycket riktigt påpekade, nästan detsamma som utskottets utlåtande men slutar med en begäran om utredning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Jag har blivit förekommen av herr Boman och har inte mycket att tillägga men vill bara säga ett par ord till herr Axel Johannes Andersson och herr Petersson.

Jag blev litet förvånad när jag hörde herr Axel Johannes Andersson säga att det är upprörande som LKAB har behandlats i Norrbotten. Herr Petersson förklarade att han får en massa brev och telefonsamtal angående denna fråga som stör hans frid.

Avdelningen gjorde i höstas en resa i Norrbotten. Vi hade bl. a. med oss denna motion för att inhämta synpunkter. Vi hade en massa kontakter med kommunalmän i Norrbotten, men inte vid något enda tillfälle hörde jag någon människa säga ett ord om motionen. Vi hörde ingen som ansåg att motionen fyllde någon uppgift. Herr Åkerlund var också med på resan, och det skulle vara intressant att få veta om han hörde något annat. Alla däruppe uttalade sin stora tillfredsställelse över vad LKAB och för övrigt hela den statliga verksamheten i Norrbotten har gjort för Norrbottens invånare.

Till herr Ferdinand Nilsson vill jag säga att vad han citerade var ingen visa utan en dikt som Rebecka Svensson i Ronneby skrev en gång. Det är en vacker dikt som det nästan är synd att blanda in i detta sammanhang.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr Svensson har frågat mig om jag märkte något intresse i Norrbotten för den här frågan när vi reste där uppe i slutet av augusti — herr Svensson märkte inget sådant intresse. Jag skulle vilja säga att det är fullt förklarligt, eftersom vi inte hade samma tider när vi gick och lade oss.

Om rätt för justitieråd och regeringsråd att åtaga sig skiljemannauppdrag m. m.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Jag vill påpeka för herr Svensson att jag aldrig har sagt att LKAB har behandlat Norrbotten och malmkommunerna illa. Vad jag har påstått är att norrbottningarna blivit illa behandlade i det här sammanhanget. När det gäller huvudkontoret är det emellertid inte LKAB som har avgörandet i sin hand, och LKAB har heller inte avgörandet när det gäller det upprörande fraktavtalet. Herr Dahlberg betygade till och med att man inom LKAB är så upprörd att man har planerat att bygga en egen järnväg.

Det är alltså inte mot LKAB som sådant jag har riktat mig, utan jag har vänt mig emot att Norrbottens län har blivit illa behandlat i samband med utvinningen av malm i Norrbotten.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr Andersson talar om allting annat än den fråga som vi diskuterar, och därför finns det ingen anledning att uppehålla sig vid hans resonemang.

Till herr Åkerlund vill jag säga att jag inte fick någon kallelse till nattplena, och vad som behandlades där vet jag inte.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Andersson, Axel Johannes, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 148, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Andersson, Axel Johannes, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 44.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr andre vice talmannen Ivar Johansson anmälde, att han av misstag röstat för nej-propositionen.

Om rätt för justitieråd och regeringsråd att åtaga sig skiljemannauppdrag m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 149, i anledning av väckta motioner om rätt för justitieråd och regeringsråd att åtaga sig skiljemannauppdrag m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Alexanderson (I: 122) och den andra inom andra kammaren av herr Källenius m. fl. (II: 153), hade hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att företaga sådan ändring i statens allmänna avlöningsreglemente, att med tjänst som justitieråd eller regeringsråd

Om rätt för justitieråd och regeringsråd att åta sig skiljemannauppdrag m. m.

kunde förenas skiljemannauppdrag ävensom ordförande- eller ledamotskap i villkors- och skadeprövningsnämnd inom försäkringsväsendet.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I:122 och II:153 icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! I egenskap av motionär ber jag att i det här ärendet få ta kammarens tid i anspråk några minuter, fastän någon reservation inte är antecknad vid utlåtandet och fastän jag inte har för avsikt att ställa något annat yrkande än vad utskottet har gjort.

Frågan gäller en bestämmelse i statens allmänna avlöningsreglemente som säger att justitieråd och regeringsråd är förhindrade att vid sidan av tjänsten åta sig vissa uppdrag, bl. a. alla slag av skiljedomsuppdrag. Detta förbud är indispensabelt och kan således inte sättas ur kraft ens genom medgivande av Kungl. Maj:t.

I motionerna har det yrkats att förbudet i viss begränsad utsträckning uppmjukas. Härigenom skulle man kunna vinna dels möjlighet att i viktiga skiljetvister få tillgång till verkligt kvalificerade skiljedomare, dels också tillfälle för högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter att samla värdefulla erfarenheter genom en mera direkt kontakt med det praktiska rättslivet.

Frågan har vid ett par tillfällen varit föremål för riksdagens prövning, och utskottet har nu uttalat att några sådana omständigheter inte har tillkommit som motiverar ett ändrat ståndpunktstagande från riksdagens sida. Man har därför hemställt om avslag på motionerna. Emellertid har jag med tillfredsställelse konstaterat att utskottets inställning inte är lika negativ som vid den tidigare riksdagsbehandlingen.

Motiveringen utmynnar nämligen i att någon saklig ståndpunkt inte nu bör

tagas till motionsyrkandet med hänsyn bl. a. till att justitieombudsmannen gjort framställning om en allmän översyn av reglerna om domares och andra tjänstemäns rätt att inneha bisysslor. Liknande synpunkter har under remissbehandlingen av motionerna uttalats av bl. a. högsta domstolens flesta ledamöter, som anfört att gällande bestämmelser går längre än som är motiverat från allmän synpunkt och därför förordad en översyn av bestämmelserna i avlöningsreglementet i hela dess vidd. Även justitiekanslersämbetet har hänvisat till den av justitieombudsmannen gjorda framställningen.

I förhoppning att den nämnda översynen av mera allmän räckvidd skall komma till stånd inom en nära framtid och att den i motionerna nämnda frågan därvid upptages till allvarligt övervägande har jag, herr talman, oaktat det vid remissbehandlingen även framkommit välmotiverade yrkanden om bifall till motionerna, för dagen inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 150, i anledning av väckta motioner angående prognoser för behovet av arbetskraft; och

nr 151, i anledning av väckta motioner om viss översyn av den offentliga statistiken.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av väckt motion angående efterlevandeskyddet för make och barn, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. hemarbetande kvinnors ställning i pensionssystemet

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av väckta motioner om giftorätt i pension samt de hemarbetande kvinnornas ställning i socialförsäkringssystemet.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1. de likalydande motionerna nr 599 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* samt nr 721 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*, såvitt motionerna anginge bättre ställning för husmödrarna inom folkpensioneringen; ävensom

2. de likalydande motionerna nr 646 i första kammaren av herr *Virgin m. fl.* samt nr 768 i andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.*

I motionerna I: 599 och II: 721 hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, om utredning för att inom folkpensioneringen åstadkomma en bättre ställning för husmödrarna på grund av deras insats för barnens vård och fostran.

I motionerna I: 646 och II: 768 hade anhållits om prövning inom pensionsförsäkringskommittén av möjligheterna, dels att låta kvinna med minderårigt barn intjäna pensionsår utan att tillföras pensionspoäng, dels ock att införa giftorätt i pension.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att motionerna, I: 646 och II: 768, såvitt avsåge giftorätt i pension, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 646 och II: 768, såvitt avsåge gratisår inom tilläggs pensioneringen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 599 och II: 721, såvitt anginge frågan om bättre ställning för hus-

mödrarna inom folkpensioneringen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i denna del anfört; samt

D. att motionerna I: 599 och II: 721, såvitt anginge frågan om bättre ställning för husmödrarna inom folkpensioneringen, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under C. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Hübinette, Erik Filip Petersson, Kilsmo, Anderson* i Sundsvall, *Wahlund, Carlsson* i Huskvarna och *Ringaby*, vilka ansett, att utskottets yttrande i vissa delar bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottets hemställan, utom i vad avsåge punkten A, bort lyda:

B. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 599 och II: 721, såvitt avsåge frågan om bättre ställning för husmödrarna inom folkpensioneringen, samt

2) motionerna I: 646 och II: 768, såvitt avsåge gratisår inom tilläggs pensioneringen,

mätte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört om hemarbetande kvinnors ställning i pensionssystemet;

C. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 599 och II: 721, såvitt avsåge frågan om bättre ställning för husmödrarna inom folkpensioneringen, samt

2) motionerna I: 646 och II: 768, såvitt avsåge gratisår inom tilläggs pensioneringen,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanternas under B. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ang. hemarbetande kvinnors ställning i pensionssystemet

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! I andra lagutskottets utlåtande nr 57 behandlas bl. a. en högermotion, som i sitt ena avsnitt tar upp frågan om att införa giftorätt i pension. Såsom åberopas i motionen är förhållandena för närvarande inte tillfredsställande. En hustru kan t. ex. vid skilsmässa, om maken ingår nytt äktenskap och detta varar viss tid, gå miste om rätten till efterlevnadspension. Nu har familjerättskommittén övervägt spörsmålet, och riksdagen får väl i sinom tid möjligheter att bedöma frågan vid behandlingen av den proposition som framlägges i anledning av kommitténs betänkande. Av den anledningen har denna fråga inte nu blivit föremål för någon reservation.

Vad däremot angår det avsnitt som tar sikte på att kvinnorna till följd av barnavård i hemmet skall komma i åtnjutande av pensionsrätt, har vi avgivit en reservation. Vi hemställer att frågan måste prövas av pensionsförsäkringskommittén.

Såsom framhålls i motionen i ärendet, kan det vara svårt för en kvinna som vill vårda sina minderåriga barn i hemmet att nå upp till de 30 intjänade pensionsår som är nödvändiga för erhållande av full pension i ATP. Det måste sägas vara ett fel att pensionssystemet som sådant driver ut mödrarna i förvärvsarbetet alltför tidigt. Vi anser att det borde gå att skapa möjligheter för dem som vill att förvärva pensionsrätt även under tid då minderåriga barn vårdas i hemmet. Det kan ske genom att man låter kvinnor intjäna pensionsår utan att tillföras pensionspoäng. I motionen anvisas en framkomlig väg; det kan ske på det sättet att varje helt inlöst år varunder modern i hemmet vårdar barn under 10 år skulle ge henne ett halvt pensionsår, men hon skulle maximalt kunna intjäna 10 pensionsår på det sättet. Det finns i motionen exempel på hur förslaget verkar i speciella inkomstlägen.

Utskottets majoritet, som utgöres av

socialdemokrater, nöjer sig dock med att konstatera att frågan är svårlöst och inrymmer ett flertal problem samt att det innebär ett avsteg från den grundläggande principen om förvärvsinkomst som förutsättning för pension. Under sådana betingelser är det väl, herr talman, all anledning att låta pensionsförsäkringskommittén se på problemet för att försöka finna någon utväg när nu inte utskottet kan göra det.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till detta utskottsutlåtande.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP,
(fp):

Herr talman! Jag kunde inskränka mig till att instämma i vad herr HübINETTE har sagt. Denna fråga har förekommit tidigare på riksdagens föredragningslista, men den är ju för den skull inte mindre intressant. Den berör en mycket stor grupp medborgare, nämligen de hemarbetande husmödrarna, som fullgör en ytterst betydelsefull arbetsuppgift i samhället, eftersom de har hand om barnens uppfostran och vård och därför i många fall får avstå från förvärvsarbete. Den egendomligheten föreligger ju också att de för sitt värdefulla arbete inte erhåller någon lön i vanlig mening och därför inte heller kan skaffa sig en pensionsförmån på vanligt sätt. Det är ju dessutom en grupp människor som inte heller velat sätta makt bakom sina krav och därför kanske inte blivit tillgodosedd på denna punkt så som troligen blivit fallet om det hade gällt en fackligt organiserad yrkesgrupp i vanlig mening.

Grundproblemet är att finna en värderingsnorm för husmödrarnas hemarbete. Vi har från vårt håll framfört den tanken, men det har inte lett till något resultat. Utskottet hyser förståelse för det krav som framföres i motionen men rekommenderar en utväg som, enligt vad jag förstår, inte kan leda till

Ang. hemarbetande kvinnors ställning i pensionsystemet

det resultat motionärerna avser. Man tänker sig att hemnets ekonomi skulle stärkes genom att barnbidragen höjs och vårdbidrag införes. Detta skulle för all del kunna medföra att husmödrarna finge möjlighet att teckna frivilliga försäkringar; men hela vårt pensionsresonemang går ju i den riktningen att pensioner betraktas som en särskild förmån vilken inte kan ersättas genom förstärkt inkomst under en viss tid i livet. Därför har utskottsmajoriteten egentligen, tycker jag, lämnat hela frågan om utredning angående pensionsmöjligheter för de hemarbetande kvinnorna. Detta är en väg som man inte bör gå, anser vi reservanter, utan motionerna bör överlämnas till pensionsförsäkringskommittén där de rätteligen hör hemma.

Jag är fullt på det klara med att en hel rad kanske rätt besvärliga problem möter när man skall lösa denna fråga, men själva rättvisekravet bör ju inte fördenskull eftersättas. Vi har i detta land gott om exempel på att man gett sig i kast med mycket besvärliga utredningsproblem och lyckats nå en jämförelsevis hygglig lösning.

Jag ber därför också, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Min gode vän och värderade partikollega herr Axel Andersson i Örnsköldsvik föll i går för frestelsen att utnyttja sin obestridliga talang att vara chevaleresk, men han gjorde sig tyvärr skyldig till ett så ousäktligt klavertramp att jag måste be att till riksdagens protokoll få införa ett tillrättaläggande. Uppenbarligen hade herr Andersson glömt att fru Alva Myrdal på förmiddagen varit ett högst tilldragande blickfång för kammarens ledamöter, när hon gav en saklig och skicklig översikt över den internationella handelspolitiken. Hur herr Andersson kunde ha glömt fru Myrdal förefaller mig obegripligt, eftersom jag

kan åstadkomma varken det ena eller det andra!

Därmed ber jag att få övergå till andra lagutskottets utlåtande nr 57.

Hela samhällsutvecklingen tyder på och framtidens linje torde bli att varje arbetsför person arbetar in sin egen pension. Skillnaden i pensionsrätt skall inte vara och kommer säkert inte heller att bli bunden till om arbetstagaren är en kvinna eller en man, liksom den inte kommer att bero av platsen där arbetet utföres; allt sådant blir ovidkommande när det gäller rätten att få pension. Fördelen med ett sådant system ligger i öppen dag — pensionen blir bunden till den egna arbetskraften och inte till en annan persons arbetskraft, såsom nu är fallet för stora grupper av medborgare. Särskilt gäller ju detta den kvinnliga arbetskraften och främst de hemarbetande kvinnorna. Gruppen av enbart hemarbetande kvinnor blir mindre och mindre med varje år, därför att allt fler och fler kvinnor får utbildning för en yrkesverksamhet och finner med sin fördel förenligt att största delen av sitt liv arbeta ute på arbetsmarknaden. Då blir ju deras lön pensionsgrundande precis lika mycket som den manliga arbetskraftens. Den tid dessa kvinnor i framtiden kommer att ägna åt hem och barnavårdande uppgifter bör då även kunna bli pensionsgrundande. Några större problem kommer säkert inte att uppstå när det gäller denna relativt korta tid av dessa kvinnors produktiva arbetsinsats.

Vi skulle genom en sådan här egen pensionering av både manliga och kvinnliga arbetstagare undgå en rad av de problem som vi nu har svårighet att lösa. Det finns olika grupper med olika krav, vilket nu vållar en oerhörd irritation, och mig förefaller det som om denna irritation växte bland kvinnorna. Vi har de s. k. övergångsänkorna som fortfarande är mycket bittra över att deras pensioner inte står i rimlig proportion till pensionerna för de kvinnor som har blivit änkor efter

Ang. hemarbetande kvinnors ställning i pensionssystemet

1960, då vi tog den nya reformen. Vi har även de änkor som har en bra pension efter sin man men som helt enkelt inte vågar gifta om sig även om de skulle vilja göra det, eftersom de då gäromiste om pensionen efter sin första man och under mycket snäva villkor får pension efter sin andra man. Denna grupp växer ganska snabbt, och man hör av dem ideligen om dessa problem. Sedan må man lägga moraliska eller inte moraliska synpunkter på denna grups problem, vilket man nu vill.

Man förstår givetvis att ett sådant här framtida system inte går att genomföra i snabb takt och rent generellt, utan man måste tänka sig en nog så lång övergångstid. Vi har ju stora grupper av arbetstugare såsom de hemarbetande kvinnorna som inte har fått någon utbildning på sin tid och som därför har stora svårigheter att få ett förvärsarbete när de vill gå ut igen på arbetsmarknaden efter att inte ha en tillräckligt stor uppgift i hemmet. Det finns ju geografiska svårigheter. De kan bo på orter där det är väldigt svårt för dem att få ett arbete som passar dem. Det finns en hel rad med svårigheter för denna grupp av kvinnor, och därför kan man naturligtvis inte förbigå deras problem. De måste lösas under en ganska lång övergångstid. Deras krav är mycket rimliga, måste man säga, och reservationen här går ut på att man skall utreda hur dessa grupper krav på en hygglig pension skall kunna tillgodoses. Det finns för övrigt flera problem än de som motionärerna har räknat upp och som reservanterna tagit fasta på. Därför ber jag, herr talman, trots att jag inte hade möjligheter att vara med under överläggningen i utskottet, att få instämma i reservationens yrkande.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! I en partimotion från centern har en rad pensionsproblem tagits upp, bl. a. frågan om en höjning

av pensionerna och frågan om en sänkning av pensionsåldern men även det problem som nu behandlas i andra lagutskottets utlåtande om husmödrarnas pensionering. Det har redan i debatten anförts åtskilliga skäl för att detta problem skulle lösas på ett mer tillfredsställande sätt, och utskottet har ju också sagt trots avslagsyrkandet, att: »Även om skäl kunde anföras för motionärernas yrkande, fann sig utskottet på grund av det anförda icke kunna biträda motionsyrkandet.» Utskottet har alltså sagt att det finns skäl för yrkandet, och sedan erinrar man också om den möjlighet till frivillig försäkring som finns.

Det är otvivelaktigt så att husmödrarna inte har en sådan ställning som en del andra grupper, och det är en sak som borde tas upp till behandling. Jag skulle bara vilja anmärka något på en punkt i utskottsutlåtandet där det sägs: »Här var främst att märka svårigheten att såväl i allmänhet som i det enskilda fallet göra en rättvisande uppskattning i penningar av värdet av husmödrars arbete i hemmet, en uppskattning som föreföll erforderlig som grund för pensionsberäkningen.» Jag kan inte finna att det skulle vara så särskilt svårt att göra en sådan uppskattning med vår arbetsmarknad som har en sådan fast struktur. Vi har mycket väl reda på hur arbeten av olika slag betalas. Det kan inte vara någon större svårighet att göra en beräkning, om inte alldeles exakt så i varje fall så att den blir tillfredsställande, om vad husmödrarnas arbete skulle kunna vara värt. Även om man skulle komma litet för lågt, skulle i alla fall en uppskattning kunna göras.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Det ärende som vi nu behandlar är ju rubricerat som gällande hemarbetande kvinnors ställning inom socialförsäkringen. Här föreligger

Ang. hemarbetande kvinnors ställning i pensionssystemet

två motionspar, som upptar tre yrkanden. Vi behandlar en högermotion och en centerpartimotion, som båda i huvudsak rör sig om pensionerna, och övriga grenar av de hemarbetande kvinnornas ställning inom socialförsäkring- en berörs inte.

I ett avseende är utskottet enigt, nämligen när det gäller yrkandet i högermotionen om giftorätt till pension. Riksdagen får tillfälle att i annat sammanhang behandla frågan, och därför yrkar utskottet enhälligt avslag på motionen i denna del. Vidare upptar högermotionen ett yrkande om friår inom ATP för hemmavarande kvinnor under den tid de vårdar barn under tio år och avstår från förvärvsarbete.

Centerpartimotionen innehåller ett yrkande med liknande motivering, skulle vi kunna säga, dock med den skillnaden att man anser en lösning av den här problematiken inom ATP-systemets ram vara föga tilltalande, och man förordar att de hemmavarande kvinnornas försäkringsskydd ordnas inom folkpensioneringen.

I den borgerliga reservationen har författarna emellertid utjämnat den markerade skillnaden mellan motionerna från centern och högern. De borgerliga ledamöterna har funnit varandra, även om de i det här sammanhänget bara var sju till antalet.

Reservanterna från centern, högern och folkpartiet har alltså kommit fram till att man vill ha en utredning som syftar till en pensionsförstärkning för de kvinnor som är hemarbetande. Utskottet har varit välvilligt till den tankegång som finns i centermotionen, där man säger att de insatser som husmöd- rarna gör genom vård och fostran av barnen är ur allmän synpunkt synner- ligen värdefulla. Utskottet har ansett att det är riktigt att man söker avlasta barnfamiljernas kostnader under den tid då modern i huvudsak är sysselsatt med omvårdnaden av barnen. Av någon anledning har socialdemokraterna i utskottet blivit ensamma om uppfattning-

en att barnfamiljernas ekonomiska situation särskilt bör uppmärksammas vid utformningen av familjepolitiken. Vi anser att det är just under den tid då barnen växer upp som familjerna har de stora kostnaderna och därmed också svårigheter att betala de avgifter som det skulle bli fråga om, ifall man skulle införa självständig pensionsrätt för hemmafruarna. Man bör alltså lösa familjernas ekonomiska problem under den här tiden på annat sätt. Att där- emot genom olika åtgärder se till att kvinnor, som är hemma och vårdar barn, av den anledningen skulle komma i en fördelaktigare situation än andra, då det gäller att på ålderdomen kvitte- ra sin pension, har utskottets majoritet funnit vara en tanke som är ganska främmande för vårt socialförsäkrings- system.

Det är riktigt, som andra talare har påpekat före mig, att vi har fört den här debatten vid varje riksdag sedan ATP-reformen genomfördes. Det finns ingen anledning att upprepa argumen- ten, men jag måste ju säga till motio- närernas heder att de söker variera konfekten något år från år, i varje fall slår man i den i ett nytt omslag.

Högermotionen tar i år upp tanken på att den kvinna som avbryter sitt för- värvsarbete för att vårda barn skulle erhålla friår. Tidigare ville man ha fri- poäng inom ATP. Nu är det ju så ord- nat att pensionens slutliga storlek står i visst förhållande till medelinkomsten av arbete under den aktiva tiden under åren från 16 till 65 år, och det är möj- ligt att erhålla full pension redan efter 30 intjänade år eller under en över- gångstid, lägst 20 år. Systemets kon- struktion innebär alltså att den kvinna som stannar hemma för att sköta om sina barn under deras uppväxttid inte går miste om någon pensionsrätt. Hon hinner väl intjäna en full pension.

Skulle systemet med friår införas, så- som förespeglas i högermotionen, kan det knappast betyda något annat än att man öppnar möjlighet att utan näm-

Ang. hemarbetande kvinnors ställning i pensionssystemet

värd kostnad skaffa sig en tilläggs-pension som, även om storleken kanske inte blir så imponerande — det vet man inte — ändå fick betalas av de andra pensionstagarna. Den metoden har prövats i annat sammanhang under det här året utan att vinna framgång, och jag ser ingen anledning att riksdagen nu skulle begära omläggning av principerna för tilläggs-pensioneringen så att annat än förvärvsinkomster ger rätt till ålderspension. Det är ytterst så att de som tillhör pensionssystemet avstår en del av sin lön eller sin vinst för att finansiera pensionerna.

Centerpartiet å sin sida har ansett att den här frågan borde lösas inom folkpensioneringens ram därför att det, som jag nämnde, skulle vara föga tilltalande att klara den inom ATP. Jag vill gärna göra den anmärkningen att folkpensionen har av centern betraktats såsom varande särskilt gynnsam därför att den ger lika förmåner åt alla. Nu har alltså centerpartiet kommit in på tanken att bryta den linjen och ge en differentierad pension åt en speciell grupp pensionärer, nämligen de kvinnor som en gång under sitt liv varit hemma och i hemmet värdat barn.

Herr talman! Det vore naturligtvis mycket mera att tillägga, men jag skall avstå från det, i varje fall i den här omgången, och bara säga att jag mycket väl förstår att när de här motionerna skrevs i början på året — och man naturligtvis använde den gamla mallen — så satt man med almanackan uppslagen på september framför sig. När utskottet behandlande motionerna i oktober skedde det i ett något kyligare klimat. Utskottet har velat peka på att familjernas barnkostnader bör utjämnas under den tid då kostnaderna är stora. Att laborera inom pensionssystemet med åtgärder i den riktningen har vi inte velat gå med på. Därför hemställer jag, herr talman, om bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 57 på alla punkter.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag kan inte förstå att herr Larsson har någon anledning att blanda ihop frågorna på det sätt som han har gjort i sitt anförande. Här är det ändå inte fråga om att direkt ekonomiskt stödja barnfamiljerna. Det är en helt annan fråga, en fråga till vilken socialdemokraterna inte ensamma har en positiv inställning. Den frågan behandlar vi i ett annat sammanhang med helt andra bidragsmöjligheter. Här är det fråga om att ge den hemarbetande mamman och husmodern en rimlig pension på äldre dagar, alltså en pension som hon kan räkna som sin egen. Herr Larsson vet lika bra som vi andra att dessa kvinnors möjligheter att efter åren av hemarbete intjäna en hygglig pension på grundval av eget arbete visserligen finns men är mycket begränsade, inte minst beroende på att, som jag sade i mitt anförande, en del kvinnor inte har utbildning annat än för ett visst område och att arbetsgivarna fortfarande inte är benägna att anställa äldre eller medelålders arbetskraft. Deras möjligheter att få en hög inkomst är små. Det vet herr Larsson lika väl som vi andra.

Beträffande insinuationen att en sådan motion läggs fram under ett valår vill jag bara säga att herr Larsson talar emot sig själv genom att också säga att motionen återkommit år ut och år in, alltså även under år som inte är valår.

Herr **LARSSON, LARS**, (s):

Herr talman! Jag noterar med en viss förvåning den iver med vilken fru Hamrin-Thorell försvarar högerns och centerpartiets motioner i detta sammanhang. Det går ändå inte att bortse ifrån att frågan om barnfamiljernas standard också hör ihop med den fråga som vi diskuterar här. Skall man göra det möjligt för de kvinnor som stannar hemma och tar hand om barnen att få en självständig pensionsrätt — vilket fru Hamrin-Thorell så ivrigt hävdar att man bör göra — får man ta i be-

Ang. bedömningen av invaliditetsgraden inom den allmänna försäkringen

traktande att det medför kostnader. Jag har sagt att vi menar att familjerna har svårt att bära dessa under den tid de i övrigt har stora kostnader för barnens uppfostran och har att i huvudsak lita till endast mannens inkomst. Av den anledningen är det väl inte oriktigt att peka på att man måste lösa barnfamiljernas problem även i annat sammanhang, och jag kan till sist konstatera att fru Hamrin-Thorells replik visade att hon också var positiv till denna tanke.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de därunder framkomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hübinette* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hübinette* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 50.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 60, i anledning av väckta motioner om ökat stöd åt handikappade, i vad motionerna hänvisats till lagutskott, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. bedömningen av invaliditetsgraden inom den allmänna försäkringen

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 65, i anledning av väckta motioner angående bedömningen av invaliditetsgraden inom den allmänna försäkringen.

Till behandling hade andra lagutskottet förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 218 i första kammaren av herr *Jansson, Paul, m. fl.* samt nr 265 i andra kammaren av herr *Blomkvist m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan översyn av tillämpningsbestämmelserna beträffande invaliditetsersättning, att vid bedömning av invaliditetsgraden nödig hänsyn toges även till den invalidiserades tillgång till allmänna kommunikationer.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 218 och II: 265, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ang. bedömningen av invaliditetsgraden inom den allmänna försäkringen

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! I förevarande utlåtande har andra lagutskottet på ett mycket förnämligt sätt behandlat ett par motioner där vi motionärer hemställt om en skrivelse till Kungl. Maj:t rörande sådan översyn av tillämpningsbestämmelserna beträffande invaliditetsersättning, att man vid bedömning av invaliditetsgraden tar nödig hänsyn till den invalidiserades tillgång till allmänna kommunikationsmedel.

Anledningen till detta motionsyrkande är i korthet följande:

I den nya lagen om allmän försäkring har som bekant införts en bestämmelse om en särskild förmån, benämnd invaliditetsersättning, för invalider i arbetsför ålder, vilkas förvärvsförmåga är sådan att de inte är berättigade till förtidspension. För att den försäkrade skall få rätt till denna förmån krävs, som det heter, att »vederbörande på grund av höggradig nedsättning av kroppsorgans funktion är i behov av avsevärd hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgift för färdmedel eller annat hjälpmedel för att kunna upprätthålla sitt förvärvsarbete».

Nu ligger det till på det sättet när det gäller att bedöma invaliditetsgraden hos en försäkrad som söker ifrågavarande förmån att riksförsäkringsverket tillämpar den regeln att den som har sådana förflyttningssvårigheter att han ej kan utnyttja allmänna kommunikationsmedel anses såsom lidande av höggradig nedsättning av kroppsorgans funktion. Detta gäller oavsett om sådant transportmedel står vederbörande till buds eller ej.

Detta innebär i praktiken att om vederbörande trots sitt handikapp skulle ha varit i stånd att ta sig till en busshållplats och sedan resa med buss till arbetsplatsen, om sådan buss står till buds, så är han icke berättigad till invaliditetsersättning.

Som vi framhållit i motionen är det i och för sig inget att säga om en sådan gränsdragning när det gäller att

bedöma förflyttningssvårigheterna, och i tätortsregioner med ett väl utbyggt kommunikationsnät möter det väl ändå inga större svårigheter att tillämpa denna praxis. Men, herr talman, hur ställer det sig på andra håll i landet med ett mindre utbyggt kommunikationsnät, i glesbygder där man kanske helt saknar allmänna kommunikationer? Där blir följden att den invalidiserade kanske skulle kunna ta sig till bussen och åka till arbetsplatsen, men det är bara det att det inte finns någon buss. Den invalidiserade betraktas emellertid ändå inte som lidande av betydande förflyttningssvårigheter och får följaktligen inte någon invaliditetsersättning. För en sådan person blir merutgifterna till och från arbetet minst lika betungande som för den som till följd av förflyttningssvårigheter enligt lagens mening bedöms som berättigad till invaliditetsersättning.

Det är alltså ett större hänsynstagande till omständigheterna i det enskilda fallet och en generösare tillämpning som vi motionärer här är ute efter. Även om andra lagutskottet inte direkt ansett sig kunna bifalla motionsyrkandet, har utskottet behandlat motionen mycket positivt, vilket vi motionärer givetvis är tack samma för och hälsar med stor tillfredsställelse. Jag vill särskilt understryka vad utskottet säger i sitt utlåtande:

»Enligt utskottets mening bör hänsyn icke enbart tagas till den invalidiserades merkostnader. Ifrågavarande tillägg och ersättning är nämligen, enligt vad som framkom vid riksdagsbehandlingen av förslaget till lag om allmän försäkring, också avsedd att utgöra dels uppmuntran till den som trots invaliditet åtager sig arbete, dels gottgörelse för olägenheter för den invalidiserade som icke alltid går att uppskatta i pengar. Den individuella tillämpning av ifrågavarande stadganden som motionärerna anser önskvärd finner utskottet möjlig med stadgandenas nuvarande utformning.»

Personligen vill jag gärna tolka detta som en direkt beställning från andra lagutskottets sida till berörda myndigheter om en mera generös bedömning av dessa frågor. Jag vill, herr talman, uttrycka den förhoppningen att riksförsäkringsverket effektuerar denna andra lagutskottets beställning.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Det föreligger inga meningsskiljaktigheter mellan motionären, herr Paul Jansson, och utskottet i detta sammanhang. Att utskottet inte kunnat gå längre än vad det gjort beror på att det fortfarande, trots att motionen stått över till höstriksdagen, inte föreligger något utslag i försäkringsdomstolen.

Andra lagutskottet har redan vid antagandet av lagen om allmän försäkring menat att dessa invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar bör utges med en viss generositet. De skall — som det har sagts — vara avsedda att utgöra en uppmuntran till sådana som trots sin invaliditet vill åta sig arbete. Att riktlinjerna för utdelandet av invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar måhända tolkats snävt på en del håll och tolkats generösare på andra håll i landet är otvetydigt. Utskottet har därför ånyo velat stryka under de synpunkter som man har tagit fasta på redan vid bestämmelsernas införande. Jag menar att man kanske när det gäller att bevilja invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar ser alltför ensidigt på kostnaderna för utnyttjandet av kommunikationsmedel för att ta sig till och från sitt arbete. Det finns också andra kostnader som måste tas med i beräkningen, och det har man hittills inte gjort.

Jag vill, herr talman, tillägga att det finns mer på detta område som bör uppmärksammas, framför allt frågan om tillsynen. Det är inte bara fråga om vård dagligen utan frågan om tillsyn av starkt invaliderade människor, och dessa fall borde naturligen tas med vid bedömningen av frågan om rätt till invaliditetstillägg.

Ang. stopplikt vid järnvägsövergång

Jag hoppas sålunda att det, när så småningom försäkringsdomstolen fäller sitt utslag och om det skulle visa sig att det går emot det uttalande lagutskottet gjort vid ett par tillfällen, skall vara möjligt att få ett förnyat och ändrat vägledande uttalande för behandlingen av dessa ärenden.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242) jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckta motioner om obligatorisk stötfångare på lastbil och släpfordon; samt

nr 38, i anledning av väckta motioner angående kostnaderna för bevarande av fast fornlämning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. stopplikt vid järnvägsövergång

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckta motioner angående dels stopplikt vid järnvägsövergång, dels varnings- och säkerhetsanordningar vid järnvägsövergång, m. m.

Tredje lagutskottet hade behandlat följande inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

a) nr 348 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 396 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, i vilka motioner, som vo-

Ang. stopplikt vid järnvägsövergång

ro likalydande, hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag senast till nästa års riksdag angående införande av stopplikt för fordon vid plankorsning mellan väg och järnväg — endera generellt eller vid vissa järnvägs korsningar; samt

b) nr 608 i första kammaren av herr *Sundin m. fl.* och nr 737 i andra kammaren av herr *Gustafsson* i Kårby *m. fl.*, i vilka motioner, som ävenledes voro likalydande, föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning angående översyn av bestämmelserna rörande varnings- och säkerhetsanordningar vid plankorsningar mellan järnväg och väg samt av föreskrifterna angående vägtrafikants skyldighet vid passerande av sådana korsningar.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, nämligen

a) I: 348 och II: 396 samt

b) I: 608 och II: 737,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Innehållet i tredje lagutskottets utlåtande är ju av den arten, att det kunde vara skäl för en motionär att känna sig relativt tillfredsställd. Att jag ändå tar till orda beror på att varje gång frågan om olycksfallsrisken vid järnvägs korsningarna varit uppe i riksdagen har motionerna i ämnet avslagits och ungefär samma motivering anförts som nu kommit till uttryck i tredje lagutskottets utlåtande. Motiven har varit att det har varit utredningar i gång eller åtgärder påtänkta eller fråga om utredningar som skulle tillsättas. Liknande upplysningar har man fått vid interpellationer i ämnet som har ställts. Sedan har det gått något år, och så har det visat sig att ganska litet har blivit gjort, och så har man återkom-

mit med yrkanden om att det verkliga skulle göras någonting, och sedan har samma avslag skett, och så har historien upprepats något år senare.

Jag hoppas att det nu inte skall behöva bli på det sättet igen. Utskottet gör ju här uttalanden som är ganska klara. På ett ställe säger utskottet: »En lämplig väg att nedbringa antalet olyckor vid järnvägs korsningar synes emellertid utskottet vara att genom lokala föreskrifter successivt införa stopplikt vid sådana plankorsningar, som bedömes vara farliga — — —» — och det är ju det alternativa yrkande som finns i den motion jag har väckt.

Sedan motionen väcktes har ju också åtskilligt skett. Bl. a. framgår nu av kommunikationsdepartementets promemoria om trafiksäkerhetsarbetet under våren 1964, att åtskilliga av dessa frågor verkligen på allvar tas upp till behandling, och det framgår även av några av remissvaren. När emellertid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen talar om vad som skall göras, frågar man sig om den aktningsvärda försiktigheten allmänt sett med kostnaderna, som alla ju önskar, dock i detta fall ställts i relation till de risker som det här verkligen är fråga om. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen säger — vilket är återgivet i utskottets utlåtande — att stoppmärken på båda sidor om järnvägsövergångarna skulle draga betydande kostnader, f. n. uppgående till cirka 4 miljoner kronor. Citatet sker på ett sådant sätt att man ibland undrar om utskottet ansluter sig till denna värdering.

Jag gör denna reflexion mot bakgrunden av den statistik som visar att under de senaste tre åren har antalet döda och svårt skadade tillsammans uppgått till 185, vilket ger ett medeltal av 62 per år. I trafikstatistiken räknar man ju samman svårt skadade och döda, eftersom många av de svårt skadade antingen dör eller också får svåra bestående men för livet. 62 människoliv om året, år ut och år in, är en så allvarlig siffra, att jag hoppas att man

inte drar sig för att göra de investeringar som kan erfordras. Det är värt mycket pengar om man kan spara liv, och därutöver kommer ju alla de som blir lindrigare skadade men förlorar åtskilligt i tid och kraft på den olycka som de varit utsatta för.

Jag hade för en tid sedan en debatt här i kammaren med kommunikationsministern, som anmärkte på att jag tydligen ändrat mening, eftersom jag i en trafikfråga inte hade yrkat bifall till min egen motion. När jag nu inte yrkar bifall till föreliggande motion — det är meningslöst eftersom utskottet är enhälligt — vill jag tillägga att jag inte ändrat någon uppfattning om dels vikten av att denna fråga ägnas en betydande och djupgående uppmärksamhet, dels nödvändigheten av att bevaka i vilken mån myndigheterna gör allvar av de utfästelser som ges i remissyttrandet till riksdagen. Det sistnämnda är en uppfattning som jag alltid har haft och alltfört kommer att ha.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Svanström* (cp).

Herr **ALEXANDERSON** (fp):

Herr talman! Tredje lagutskottet har vid behandlingen av denna fråga likasom över huvud taget vid behandlingen av alla trafiksäkerhetsfrågor alltid mycket starkt understrukit vikten av att allt göres som rimligen kan göras för att höja trafiksäkerheten. I detta avseende är vi alltså helt på samma linje som herr Lundström och övriga motionärer.

Däremot är vi kanske av den uppfattningen att det är åtskilligt gjort på detta område, och just beträffande plankorsningarna med järnväg har detta också visat sig i sjunkande siffror när det gäller olycksfall av denna art.

I motionerna yrkas stopplikt vid passerande av plankorsning antingen generellt eller i vissa fall. Det första

Ang. stopplikt vid järnvägsövergång
yrkandet, om generell stopplikt vid järnvägsövergång, har utskottet uttalat sig emot. Jag är inte säker på att herr Lundström i längden vidhåller yrkandet om en generell stopplikt utan undantag vid alla plankorsningar. Vad däremot beträffar det andra delyrkandet, om stopplikt vid vissa speciella järnvägsövergångar där detta bedömes vara av särskilt värde — något som utskottet anslutit sig till — bör erinras om att det är något som det redan finns författningsmässig möjlighet att genomföra. Sådan stopplikt har också införts, men man kan naturligtvis ha olika meningar om stopplikten använts i tillräckligt stor utsträckning. Utskottet har kanske inte haft tillräckligt material för att kunna bedöma den frågan.

Herr Lundström frågade vidare om utskottet anslöt sig till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens värdering, när styrelsen talar om de höga kostnaderna, 4 miljoner kronor, som genomförandet av en stopplikt skulle dra i form av uppsättande av varningsmärken. Utskottet har inte alls gjort någon sådan värdering, och jag får kanske påpeka att väg- och vattenbyggdsstyrelsens yttrande på den punkten inte innebar något slags jämförelse mellan nämnda kostnadssiffra och de olyckor som inträffar och deras konsekvenser, utan det utgjorde endast en jämförelse med vad man eljest skulle kunna göra i trafiksäkerhetsfrämjande syfte för ett sådant belopp. Enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens bedömning kunde man åstadkomma mer av värde ur trafiksäkerhetssynpunkt om beloppet användes på annat sätt.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Låt mig bara tillägga vad jag trodde framgick av mitt första anförande och som klart framgår av motionen, att det yrkande som jag där ställt avser *antingen* generell stopplikt

Ang. stopplikt vid järnvägsövergång

eller stopplikt vid vissa järnvägskorsningar. När nu utskottet uttalar sig för det ena av dessa alternativ, är jag tillfreds med detta, även om jag givetvis förbehåller mig rätten att framdeles återkomma, därest det skulle visa sig att jag finner de vidtagna åtgärderna otillräckliga.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckta motioner angående lagstiftningen om jordförvärv m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av väckta motioner om utredning rörande jordförstöring, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 848, av herr *Arvidson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 849, av herr *Bengtson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 850, av herr *Helleblad*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 851, av fru *Hultell*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 852, av herr *Jacobsson, Gösta*, och herr *Weibull*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående re-

formering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 853, av herr *Larsson, Thorsten*, och herr *Svanström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 854, av herr *Lundström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 855, av fröken *Mattson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 856, av fröken *Mattson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 857, av fru *Myrdal m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 858, av herr *Ottosson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 859, av herr *Persson, Fritz, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 860, av herr *Petersson, Erik Filip, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 861, av herr *Petersson, Erik Filip, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 862, av fröken *Stenberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 863, av herr *Söderberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 864, av herr *Wallmark*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 865, av herr *Wallmark m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.;

nr 866, av herr *Virgin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.; och

nr 867, av herr *Virgin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr

171, angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.34.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Fredagen den 13 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Under återopande av närslutna läkarintyg får jag härmed anhålla om sjukledighet från och med den 10 november och tills vidare.

Stockholm den 12 november 1964

Allan Hernelius

Härmed intygas att chefredaktör *Allan Hernelius* på grund av genomgången operation är sedan den 10/11 1964 och tills vidare oförmögen att delta i riksdagsarbetet.

Stockholm den 11/11 1964

K. J. Grenabo

Överläkare

Den begärda ledigheten beviljades för den tid, det i återopade läkarintyg omförmälda hindret varade.

Vidare upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad får härmed anhålla om ledighet från riksdagen under tiden den 25—den 27/11 1964 på grund av utrikes resa.

Stockholm den 12 november 1964

Olof Palme

Även den av herr *Palme* sökta ledigheten beviljades.

Föredrogos och hänvisades till särskilda utskottet motionerna nr 848—867.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 187, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.;

nr 193, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

nr 195, med förslag till lag om ändring i 6 kap. strafflagen.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckt motion angående behandlingen i riksdagen av framställningar från riksdagens verk;

nr 28, i anledning av väckta motioner angående behandlingen av redogörelserna för Europarådets och Nordiska rådets verksamhet;

nr 29, i anledning av väckt motion om rätt för kommun att vidtaga näringspolitiska åtgärder; samt

nr 30, i anledning av väckta motioner om viss reglering i kommunallag av kommunal upphandling;

statsutskottets utlåtanden:

nr 152, i anledning av väckta motioner om utnyttjande av militära m. fl. verkstäder för civil yrkesskoleutbildning;

nr 153, i anledning av väckta motioner angående meritvärdet av ungdomsledarskap;

nr 154, i anledning av väckt motion om fria läroböcker m. m. för lärare;

nr 155, i anledning av väckt motion om utredning rörande kompetenskraven för kristendoms lärare;

nr 156, i anledning av väckt motion angående nordiskt samarbete på forskningsens område;

nr 157, i anledning av väckta motioner rörande den framtida användningen av citadellet i Landskrona;

nr 158, i anledning av väckta motioner om iståndsättande av Läckö slott;

nr 159, i anledning av väckta motioner om översyn av det statliga kommitéväsendet;

nr 160, i anledning av väckt motion om revisionen av väg- och vattenbyggnadsverkets verksamhet;

nr 161, i anledning av väckt motion angående ledigförklarandet av statliga tjänster; samt

nr 162, i anledning av väckt motion om beaktande av de arbetsetiska frågorna i kursverksamheten för statliga befattningshavare;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående huvudmannaskapet för rådhusrätterna m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avveckling av magistrats- och kommunalborgmästarinstitutionerna, m. m.;

nr 38, i anledning av väckta motioner om rätt för Jägarnas riksförbund att inneha och utlåna vapen;

nr 39, i anledning av väckta motioner om enhetlig handläggning av samhälls-åtgärderna mot ungdomsbrottslighet;

nr 40, i anledning av väckta motioner om försäkringsskydd för anförtrödda medel;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen; samt

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om svensk domstols prövning av äkten-skapsmål i vissa fall, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 61, i anledning av väckta motioner angående de vapenfria värnpliktiga tjänstgöringsförhållanden och behandlingen av samvetsömma värnpliktiga;

nr 62, i anledning av väckta motioner om lagstiftning mot luftföreningar;

nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1963 vid dess fyrtiosjunde sammanträde fattade beslut; dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 64, i anledning av väckta motioner om lön vid permittering, avgångsvederlag och lön under de s. k. karensdagarna vid sjukdom;

tredje lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner om översyn av trafiklagstiftningen;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckta motioner om ökad utbildning av lantmästare;

nr 22, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för utrotning av vildmink;

nr 23, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt för lantriksämnderna att förvärva mark för fritidsändamål;

nr 24, i anledning av väckta motioner om domänverkets medverkan vid exploatering av mark för fritidsändamål, m. m.; samt

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i visst fall från betalningsskyldighet till kronan; ävensom

allmänna beredningsutskottet utlåtanden och memorial:

nr 45 i anledning av motion om åtgärder för bevarande av bokskog;

nr 46, i anledning av väckta motioner om utredning rörande hembygdsvården;

Meddelande ang. enkla frågor

nr 47, i anledning av väckt motion om utredning rörande olika typer av datamaskiner m. m.; samt

nr 48, angående överlämnande till särskilda utskottet av vissa till allmänna beredningsutskottet remitterade motioner.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor framställdes den 12 november, nämligen

av herr *Dahlén* (fp) till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet: »Vill Statsrådet undersöka möjligheterna att i läkarutbildningen

inlägga ett moment av patientpsykologi för att underlätta läkarnas personliga kontakt med patienter?»; samt

av herr *Isacson* (h) till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet: »Vill Herr Statsrådet upplysa hur långt expediering av ansökningar enligt gällande studiehjälpsreglemente medhunnits i vad avser eleverna vid Tekniska gymnasiet i Göteborg?»

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.11.

In fidem
K.-G. Lindelöw